

Suradnja usmjerena na dijete u udomiteljskoj obitelji

**Analiza potreba/očekivanja bioloških obitelji,
udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika**

Završno izvješće

Sadržaj

Uvodne napomene	3
1. Djeca u udomiteljskim obiteljima - pregled odabranih obilježja razvoja djeteta	5
2. Suradnja bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika u zemljama u kojima je provedeno istraživanje	10
2.1. Austrija	12
2.2. Švicarska	20
2.3. Njemačka	26
2.4. Hrvatska	31
2.5. Italija	35
2.6. Poljska	39
2.7. Rumunjska	47
3. Problemi u odnosima bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika	53
4. Oblici pomoći kojima se koriste obitelji i socijalni radnici pri rješavanju problema	61
5. Suradnja obitelji i socijalnih radnika - moguće promjene	66
6. Preporuke za primjenu	71
Prilog	75

Uvodne napomene

Završno izvješće prvog stadija projekta FALEFOS - Obiteljsko učenje u udomiteljskim obiteljima, programa za cjeloživotno učenje, sadržava prikaz rezultata istraživanja potreba/očekivanja triju kategorija osoba koje obavljaju zadatak pružanja potpore razvoju djece smještene u udomiteljskim obiteljima. Tema koja je je izdvojena kao poseban predmet analize u izvješću odnosi se na glavnu ideju projekta FALEFOS, a to je suradnja udomitelja, bioloških roditelja i socijalnih radnika usmjerena na dijete u udomiteljskoj obitelji i mogućnost za povratak djeteta biološkim roditeljima. Projekt FALEFOS – „Obiteljsko učenje u udomiteljskim obiteljima“ odnosi se na postavku prema kojoj djeca imaju pravo na komunikaciju s biološkim roditeljima u slučaju kada su smještena izvan biološke obitelji. Projektom se jasno naglašava važnost suradnje udomiteljske i biološke obitelji djeteta sa socijalnim radnicima te se ističe činjenica da djetetov boravak u udomiteljskoj obitelji može biti privremen.

Izvješće je sastavljeno na temelju podataka prikupljenih putem pojedinačnih intervjuova s udomiteljima (pet obitelji iz svake zemlje), biološkim roditeljima (pet obitelji iz svake zemlje) i socijalnim radnicima (pet djelatnika iz svake zemlje), kao i putem fokusnih grupa (po jedna u svakoj zemlji), u kojima su sudjelovale osobe koje spadaju u spomenute kategorije i stručnjaci (u Poljskoj su to bile osobe odgovorne za upravljanje domovima za djecu obiteljskog tipa ili zaposlenici organizacija čije je djelovanje usmjereno na djecu smještenu izvan vlastite obitelji). Sadržaj izvješća odnosi se na istraživačka pitanja formulirana u „Metodologiji analize potreba“). Glavna je tema izražena dvama pitanjima: koje su potrebe/očekivanja bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika u vezi sa suradnjom usmjerenom na dijete? Kakva je suradnja socijalnih radnika, bioloških roditelja i udomitelja u odnosu na dijete smješteno u udomiteljskoj obitelji? S druge strane, preciznije teme odnose se na sljedeća pitanja: koja su sociodemografska obilježja ispitanih osoba? Iz kojih su razloga djeca smještena u udomiteljsku obitelj? Kakvi su odnosi bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika? S kakvim se problemima u međusobnim odnosima suočavaju biološki roditelji, udomitelji i socijalni

radnici? Prema mišljenju odraslih osoba koje su sudjelovale u istraživanju, kakvi su odnosi djece smještene u udomiteljsku obitelj i biološke obitelji te socijalnih radnika? S kojim institucijama/centrima/osobama surađuju udomitelji, biološki roditelji i socijalni radnici u vezi s djecom? Koja očekivanja od socijalnih radnika imaju biološki roditelji i udomitelji? Koji su prijedlozi aktivnosti usmjerenih na suradnju bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika?

Metoda monografskog pristupa problemu omogućava prepoznavanje oblika uključenosti bioloških obitelji, udomitelja i socijalnih radnika u suradnju usmjerenu na djecu, uspjeha i problema povezanih s tom suradnjom, njihovih očekivanja i mogućih promjena. Monografski pristup problemu predstavlja kvalitativnu metodu istraživanja koja omogućava opis prepoznatih tema, pritom uzimajući u obzir stajališta sudionika u pojedinačnim intervjuima te fokusnim grupama.

Izvešće je sastavljeno kao opis prikupljenih podataka. U pogledu metodologije, priprema izvještaja na temelju podataka prikupljenih u različitim zemljama nije jednostavan zadatak. Raznolikost kulturnih, pravnih i sustavnih okolnosti povezanih sa skrbi za djecu u različitim zemljama otežava analizu podataka. Monografska metoda omogućava opis suradnje i očekivanja ispitanih osoba. Prema tome, pokušali smo sastaviti opis prikupljenih podataka koji će biti koristan za pripremu popisa obilježja jednog odabranog (istaknutog) predmeta projekta FALEFOS, a to je suradnja odraslih osoba usmjerena na djecu u udomiteljskim obiteljima, kako bismo definirali preporuke za daljnje stadije projekta FALEFOS u odnosu na analizirani predmet.

Rezultati analize očekivanja kategorija osoba na kojima je istraživanje provedeno upućuju na probleme u suradnji odraslih osoba (socijalnih radnika i roditelja) usmjerenoj na djecu smještenu u udomiteljsko okruženje, ali i na mogućnosti stvaranja uvjeta koji bi im omogućili stjecanje vještina povezanih sa suradnjom bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika usmjerenom na djecu, s ciljem optimiziranja uvjeta za razvoj djece i mogućnosti njihova povratka u biološku obitelj.

Ovako maleni uzorak istraživanja zahtijeva pomnu analizu. Međutim, prikupljeni podaci omogućavaju opis suradnje udomiteljskih obitelji, bioloških roditelja i socijalnih radnika. Potrebno je naglasiti kako rezultati predstavljaju samo pojedinačne zemlje i prikazuju suradnju roditelja i socijalnih radnika na temelju mišljenja sudionika u intervjuima. Situacija u svakoj zemlji predstavljena je zasebno jer se primjenjuju različita rješenja u vezi sa suradnjom.

1. Djeca u udomiteljskim obiteljima - pregled odabranih obilježja razvoja djeteta

U ovom odjeljku nastoje se prikazati obilježja razvoja djeteta na koja su ukazali roditelji i socijalni radnici u pojedinačnim intervjuima.

U većini zemalja u kojima su prikupljeni podaci o očekivanjima udomitelja i bioloških roditelja roditelji su naveli razloge za smještanje djece u udomiteljske obitelji poput zanemarivanja djetetovih potreba, nasilja u obitelji, loših odnosa s majčinim partnerom, duševne i tjelesne bolesti roditelja, teških životnih uvjeta, zločina, ovisnosti, nepotpunih obitelji. Na temelju analize odgovora bioloških roditelja, također se mogu istaknuti siromaštvo, nezaposlenost, bolest djeteta, problemi pri ispunjavanju roditeljskih dužnosti, poteškoće u usklađivanju poslovnih obveza i brige o djeci, nemogućnost suočavanja sa životnim izazovima i samohrano roditeljstvo. U biološkim obiteljima često je prisutno nekoliko navedenih razloga odjednom.

Udomiteljske obitelji koje su sudjelovale u istraživanju skrbe, između ostalih, za djecu roditelja romskog, marokanskog i turskog porijekla.

Odgovori udomitelja iz Poljske, Rumunjske i Njemačke koji se odnose na prošlost djece upućuju na to da su djeca prethodno boravila u drugim ustanovama za skrb. Neka su djeca boravila u bolnici, drugim udomiteljskim obiteljima ili domovima za djecu. Udomitelji opisuju znakove koji upućuju na to da je dijete u domu bilo zanemarivano (prljava odjeća, bolesti, usamljenost) te očigledno negativan utjecaj boravka u prethodnoj ustanovi; djeca su gladna, prljava, nervozna, bolesna, nezrela s obzirom na dob, imaju premalu težinu i zdravstvene

probleme. Prema mišljenju jednog udomitelja, djeca su se suočila s negativnim doživljajima već u biološkoj obitelji i različitim ustanovama koje su se o njima skrbile.

Udomiteljske obitelji prihvaćaju nepoznatu djecu i, u manjem broju slučajeva, djecu koju već poznaju (djecu daljnjih rođaka ili prijatelja). Ako se radi o nepoznatoj djeci, prije smještanja djeteta u udomiteljsku obitelj dogovaraju se susreti. Primjerice, u Poljskoj to podrazumijeva susret udomitelja i djeteta u ustanovi (domu za djecu, skloništu za djecu), u Njemačkoj se susret događa u privremenoj udomiteljskoj obitelji uz prisutnost biološkog roditelja ili djeteta i socijalni radnik posjećuju dom udomiteljske obitelji. Sudeći po pričama udomitelja, može se pretpostaviti da prilikom prvih susreta djeca proživljavaju snažne emocije, znatiželju i ushićenje („uzbudljivi susret“) te da se uspostavlja uzajamna naklonost, i da odrasle osobe poduzimaju aktivnosti s ciljem ohrabivanja djeteta - pitaju djecu bi li ih htjela posjetiti, smireno uspostavljaju odnos tijekom nekoliko tjedana/mjeseci.

Dijete može zadržati sjećanja na biološku obitelj, a ona može biti prisutna i u njegovu svakodnevnom životu. Međutim, prisutnost bioloških roditelja u životu djece nije uvijek moguća, moguće je da djeca udomiteljsku obitelj doživljavaju kao jedino obiteljsko okruženje (riječima udomitelja iz Rumunjske: „djeca su malena, pa se može reći da su u ovoj obitelji rođena“). U udomiteljske obitelji iz Rumunjske smješteno je nekoliko dojenčadi. Jedna od socijalnih radnica naglašava kako u takvim situacijama djeci mora biti pružena mogućnost „upoznavanja svojeg podrijetla, korijena“, „saznavanja imena biološke majke“. Kad dijete dosegne predškolsku dob, socijalni radnik „pokuša objasniti situaciju“. Udomitelji iz Italije i Švicarske prepričali su kako su djeca dobro upoznata sa svojim pričama i problemima bioloških roditelja. Osim toga, ponekad objašnjenje za obiteljsku situaciju traže u vanjskim okolnostima, a ne u roditeljima.

Socijalni radnici iz svih zemalja koji su sudjelovali u intervjuima vjeruju kako roditelji nedostaju djeci, ona ih idealiziraju, umanjuju njihove nedostatke i skrivaju razloge iz kojih borave kod udomitelja, žele se češće susretati s roditeljima, vrlo su privržena majci ili vole oca „više od svega“. Neka djeca vjeruju da postoji mogućnost ponovnog ujedinjenja i povratka biološkoj obitelji. Odgovori socijalnih radnika i udomiteljskih obitelji također upućuju na

činjenicu da su djeca često ljutita ako ne mogu održavati kontakt s roditeljima, ponašaju se vulgarno, ne žele se sastati s njima, krive ih za nedostatak ljubavi i nepostojanje „normalnog doma“, srame se roditelja i njihove tradicionalne odjeće (u slučaju romskog djeteta), uspoređuju svoj život u udomiteljskoj i biološkoj obitelji te prepoznaju probleme svoje obitelji. Prikupljeni podaci ukazuju na to da su djeca sposobna distancirati se od bioloških roditelja i kritički ih preispitivati, ali istovremeno osjećaju sukob lojalnosti (u odnosu na biološke roditelje i udomitelje) te se osjećaju napušteno.

Prema mišljenju udomitelja i socijalnih radnika iz pojedinih zemalja, djeca razgovaraju o biološkoj obitelji u pozitivnom i negativnom smislu; neka djeca žele razgovarati o obitelji, a druga izbjegavaju razgovor. Udomitelji mogu stvoriti uvjete u kojima će moći razgovarati s djecom i nastoje to učiniti. Kao što pokazuje analiza odgovora, oni to čine u slučajevima kad djeca postavljaju pitanja i žele razgovarati.

Odgovori udomitelja iz svih zemalja pokazuju da postoji određeni tijek adaptacije djeteta: „U početku je bilo teško, nije mogla spavati (djevojčica smještena u udomiteljsku obitelj), imala je poremećaje živčanog sustava, tjednima nismo spavali. Sada je tiha i mirna, stanje se popravilo.“ „Dečko je jako dobar učenik, sudjelovao je u natjecanju u izradi interaktivne igračke i osvojio prvo mjesto. Pohađa dodatnu nastavu, ima nekih poteškoća, ali jako puno radi.“

Za vrijeme djetetova boravka u udomiteljskoj obitelji, dolazi do situacija koje se mogu opisati kako slijedi: na samom početku udomiteljske skrbi, udomljena djeca proživljavaju još jedan krug iskustva: osjećaju se zlostavljano, ljutito, razočarano, u svima traže krivnju. Neka djeca osjećaju se bespomoćno, ali ne reaguju agresijom prema drugima, već je usmjeravaju prema sebi ili postanu vrlo letargična i depresivna.

Prema iskazima socijalnih radnika, unatoč tome što biološki roditelji često djeci nanose tjelesnu i/ili duševnu bol, ona se često nadaju da će se u bliskoj budućnosti vratiti obiteljskom domu. Međutim, socijalni radnici također naglašavaju kako djeca često udomitelje doživljavaju kao izvor brige i sigurnosti, upotrebljavaju riječi „mama, tata“, „teta, striček“, neka od njih žele zauvijek ostati u udomiteljskoj obitelji, doživljavaju je kao vlastitu obitelj, vole udomiteljicu i

njezinu djecu, obožavaju i poštuju udomitelje. S druge strane, tinejdžeri se prema udomiteljima ponašaju buntovno, djeca „doživljavaju sukob, jer se osjećaju kao da nisu odana biološkim roditeljima“, povučena su u odnosu prema udomiteljici.

Sudionici istraživanja smatraju kako djeca u udomiteljskim obiteljima mogu živjeti u sigurnim i povoljnim uvjetima, postaju otvorenija, vesela, raste im samopoštovanje, uspijevaju zatamiti negativne emocije. Udomiteljske obitelji osiguravaju im dobre finacijske uvjete, preventivnu zdravstvenu skrb i potporu pri obrazovanju. Socijalni radnici i biološki roditelji vjeruju kako u udomiteljskoj obitelji djeca imaju bolje uvjete, osobito životne i stambene, za razvoj nego u biološkoj obitelji u kojoj su živjela prije nego što su smještena u udomiteljsku obitelj.

Socijalni radnici iz Švicarske ukazuju na činjenicu da djeca udomitelje doživljavaju kao strože od bioloških roditelja, „osobito ako udomljeno dijete nije naviklo doživjeti posljedice nedoličnog ponašanja“. Osim toga, djeca govore socijalnim radnicima kako uživaju u aktivnostima (npr. plivanju, igri, radionicama ručne izrade predmeta itd.), brizi i povjerenju koji su im pruženi u novom domu. Sviđa im se situacija u kojoj doživljavaju manje boli, a više mira, govore kako imaju više prostora za sebe; često imaju vlastitu sobu i džeparac.

Udomitelji iz Poljske ističu kako su udomljena djeca ravnopravni članovi obitelji koji, primjerice, sudjeluju u donošenju odluka o provođenju slobodnog vremena i rješavanju problema, poput neopravdanih izostanaka s nastave. O problemu se razgovara s djetetom i cijela obitelj traži rješenje.

Biološki roditelji smatraju da su njihova djeca ambiciozna, kreativna, suosjećajna, razumna, motivirana za postizanje ciljeva, da im se poboljšava zdravlje, ali i emocionalni i socijalni razvoj, te školski rezultati. Analizirani odgovori bioloških roditelja također ukazuju na razvojne probleme djece smještene u udomiteljsku obitelj: probleme pri uspostavljanju kontakta s djetetom, suze, buntovni stav, djeca izbjegavaju susrete s roditeljima, suzdržana su, nemaju povjerenja, „veze koje se ne mogu nadomjestiti“, djeca ne žele zagrliti majku, „sve je izgubljeno“, jedna majka smatra kako je udomiteljska skrb narušila povjerenje između nje i

djeteta. Dijete ima problema sa spavanjem, ružno sanja, ima nekih problema s nogom, srcem, disanjem, djetetovo ponašanje (nasilje, bijes) je neobjašnjivo, doživjelo je situacije koje ne može zaboraviti.

Udomitelji i socijalni radnici skreću pozornost i na činjenicu da djeca ponekad imaju ozbiljnih problema u ponašanju: lažu, ovisna su o drogama, agresivna su prema udomiteljima i socijalnim radnicima (obično je u pitanju verbalna agresija, no postoje i slučajevi fizičkog nasilja, primjerice u slučaju djece s ADHD-om i duboko uznemirene djece koja npr. pate od graničnog poremećaja ličnosti). Također imaju ozbiljne emocionalne probleme, a biološki roditelji smatraju kako postaju sebična i usamljena, a to utječe i na njihov školski uspjeh. U nekim se slučajevima biološki roditelji osjećaju odgovorno za probleme djece i bespomoćno u takvoj situaciji.

Sažetak

Nije jednostavno sastaviti sažetak analize odgovora ispitanika iz različitih zemalja u kojima su na snazi različiti pravni propisi i u kojima se razlikuje organizacija suradnje obitelji i socijalnih razlika. Zbog toga ćemo se u sažetku izvješća usredotočiti na sličnosti koje bi mogle nadahnuti daljnje stadije projekta Falefos.

Razlozi za smještanje djeteta u udomiteljsku skrb su složeni. U biološkim obiteljima često se podudaraju okolnosti poput siromaštva, nezaposlenosti, nasilja, zanemarivanja, samohranog roditeljstva i ovisnosti. U svakoj zemlji, djeca koja se smještaju u udomiteljsku skrb imaju problema s biološkim, socijalnim, emocionalnim i kulturnim razvojem. Za vrijeme boravka u udomiteljskoj obitelji, ti se razvojni problemi ublažavaju, međutim pri stupanju u adolescentsku dob javljaju se novi problemi.

Djeci nedostaju biološki roditelji, ona se nadaju da će im se vratiti. Sudionici intervjua ukazali su na to da se djetetovo pravo na kontakt s biološkim roditeljima poštuje, ali na tom su planu prisutne određene poteškoće. Djeca koja borave u udomiteljskim obiteljima imaju mogućnost upoznati biološke roditelje, ako su smještena u udomiteljsku skrb kao bebe, te mogu održavati kontakt s biološkim roditeljima i razgovarati o njima s udomiteljima.

2. Suradnja¹ bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika u zemljama u kojima je provedeno istraživanje

Uvod

Pregled analize istraživanja sekundarnih izvora, istraživanja „za stolom“ (eng. *desk research*) provedenog u sklopu prikupljanja podataka o uvjetima suradnje, pokazuje kako je u svim zakonskim propisima svake zemlje naglašena suradnja bioloških roditelja i udomitelja uz potporu socijalnih radnika. Zakoni partnerskih zemalja projekta naglašavaju pravo djeteta na odgoj u biološkoj obitelji. Također se ističe kako bi djetetov boravak u udomiteljskoj obitelji trebao biti privremen. Sažeti opis rezultata istraživanja za stolom pokazuje sljedeće:

- Talijanski propisi definiraju odnose bioloških i udomiteljskih obitelji te socijalnih radnika. Biološki roditelji opisani su kao aktivni sudionici udomiteljske skrbi za dijete; udomiteljima je njihovo mišljenje važno.
- U Austriji su udomitelji obvezni surađivati s biološkom obitelji, poštovati njihova prava, te podržavati njihov odnos s djetetom.
- U poljskom je zakonodavstvu istaknuto kako bi biološkoj obitelji trebalo pružiti potporu, uz njihovu suglasnost i aktivno sudjelovanje. Biološkoj se obitelji takva potpora pruža u trenucima kada se suočava s problemima te u situacijama kada dijete privremeno mora boraviti izvan vlastite obitelji, primjerice u udomiteljskoj obitelji. Suradnja s tom obitelji može djetetu omogućiti povratak biološkim roditeljima. Međutim, postupak uspostavljanja suradnje dviju obitelji, udomiteljske i biološke, nije detaljno opisan.
- U njemačkim je pravnim propisima pravo bioloških roditelja na pristup djetetu spomenuto među pravima roditelja navedenima u Ustavu, članku 6., odjeljku 2. te je prema tome zajamčeno Ustavom. Komunikacija dviju obitelji trebala bi biti omogućena bez većih problema i obje bi

---

¹ Suradnja podrazumijeva sposobnost uspostavljanja odnosa i ostvarivanja ciljeva zajedno s drugima, a u ovom slučaju to se odnosi na povoljne uvjete za djetetov razvoj u biološkim i udomiteljskim obiteljima. Citirajući poljsku literaturu, R. Wroczyński smatra da je suradnja jedinica ili skupina ljudi koji izvode fragmentirane zadatke usmjerena na postizanje zajedničkog cilja. Wroczyński R. (1979), *Pedagogika społeczna*, Varšava, PWN.

strane trebale imati razumijevanja jedna za drugu. Uloge sudionika trebale bi biti jasne – „ovo je mama, ono je majka“. Udomitelji sudjeluju u planiranju. Biološki roditelji imaju pravo sudjelovati u planiranju.

- Rumunjski pravni propisi jasno uvažavaju pravo djeteta na odrastanje u obiteljskom okruženju, prvenstveno biološkoj obitelji te pružanje potpore djeci kojoj je potrebna. Analiza sekundarnih izvora pokazuje da u pogledu održavanja odnosa bioloških roditelja i djece nema posebno osmišljenog postupka. Mnoga djeca borave u udomiteljskoj obitelji od rođenja.

- U švicarskim propisima naglašeno je kako se svakom djetetu mora zajamčiti sigurno i zaštićeno okruženje odrastanja, okolina u kojoj se grade i podupiru djetetova osobnost i samopouzdanje. U analizi sekundarnih izvora u vezi s položajem djeteta u udomiteljskoj skrbi u Švicarskoj, citiraju se prava djeteta iz članka 3. Konvencije UN-a.

- U hrvatskim pravnim propisima, prema članku 43. Zakona o udomiteljstvu, stručno osoblje Centra za socijalnu skrb zaduženog za dijete i udomitelji zajednički planiraju i pripremaju dijete/mladu osobu za napuštanje udomiteljske obitelji i povratak u vlastitu obitelj. Također, praksa pokazuje da se sa smještanjem djeteta izvan vlastite obitelji smanjuje intenzitet intervencija u samu obitelj, što dovodi do toga da su rjeđe situacije u kojima je biološka obitelj djeteta stekla uvjete za njegov/njezin povratak u obitelj, te djeca u udomiteljskoj skrbi ostaju na dugotrajnom smještaju.

2.1. Austrija

Udomiteljske obitelji. Sudionici intervjuja uglavnom su osobe u braku (jedna je osoba razvedena). Neki od njih imaju vlastitu biološku djecu koja su odrasla. Udomiteljske obitelji su obitelji s nekoliko djece te se radi o srodničkim ili nesrodničkim obiteljima koje obično prihvaćaju jedno ili dvoje djece. Obitelji se udomiteljstvom bave dvije do dvanaest godina. Odlučili su zasnovati udomiteljsku obitelj jer žele pomoći djeci („htjeli su drugoj djeci pružiti šansu za odrastanje u sretnoj obitelji“) i primijeniti svoje roditeljsko iskustvo („umjesto vlastitog djeteta, htjeli su pružiti drugoj djeci ljubav i vrijednosti“) ili stručno iskustvo (udomiteljica je prošla program osposobljavanja za kvalificiranu djelatnost čuvanja djece [eng. *childminder*] - dadiljanje), ili zato što nemaju vlastite djece i žele ispuniti prazninu u vlastitom životu. U jednom su slučaju udomitelji u krvnom srodstvu s djetetom i vikendima su ga čuvali od rođenja. Prisjećajući se trenutka djetetova dolaska u udomiteljsku obitelj, roditelji spominju pozitivne (radosno iščekivanje) i negativne emocije (neposredna opasnost). Prilikom pripreme za ulogu udomitelja pohađali su edukaciju za udomitelje, a osim toga razgovarali su s drugim udomiteljima, te su se učlanili u udruhu udomitelja. Obavijestili su širu obitelj o svojoj odluci te su vrlo skeptični i kritički nastrojeni spram posjeta biološkoj obitelji. Smatraju da bi prilikom smještanja djece u udomiteljsku obitelj trebalo uzeti u obzir djetetovu dob („trebala bi odgovarati strukturi obitelji“) te da bi trebalo pružiti potporu biološkoj obitelji. Zasnivanje udomiteljske obitelji zahtijevalo je brojne promjene u životu udomitelja. Oni taj pothvat uglavnom doživljavaju kao „prednost za obitelj, omogućujući vam da sami ostanete mladi“. Njihovi se strahovi uglavnom odnose na održavanje odnosa s biološkim obiteljima, pomaganje djetetu odvojenom od obitelji i ispunjavanje dužnosti (npr. pomaganje djeci pri izvršavanju školskih obveza), ali ne doživljavaju probleme u odnosu s djecom. Vjeruju da su kao udomiteljske obitelji postigli ciljeve povezane s pružanjem potpore i promjenom okoliša života udomljene djece („udomljena djeca znaju kamo pripadaju i imaju svoje mjesto u obitelji“, dijete „je patilo od zaostajanja u razvoju i u tom je pogledu ostvarila značajan napredak“, „uče živjeti samostalno i sposobni su suočiti se s

prošlosti“). Udomitelji čvrsto vjeruju kako su djeca doživjela brojne pozitivne promjene: „dijete je integrirano u obitelj poput biološkog djeteta, odrasta u normalnoj obitelji i svi ga prihvaćaju“, „postoji izraženija svijest o potrebama djeteta“, dobivaju pažnju, razonodu i sigurnu skrb, netko je uvijek tu za njega. Udomitelji smatraju kako bi se s djecom trebalo razgovarati o njihovoj situaciji od samog početka te da bi ona, ako je to moguće, trebala ostati u kontaktu s biološkim roditeljima ili širom obitelji. Također ističu razlike između svoje obitelji i biološke obitelji djeteta (razlike u obrazovanju, djeca uočavaju materijalnu/financijsku razliku, duševna oboljenja, biološka majka ima mnogo djece, nikad nije bila zaposlena), no ako je to moguće, održavaju redovitu osobnu ili telefonsku komunikaciju s biološkim roditeljima. Također spominju kako djeca očekuju angažman bioloških roditelja (djeca očekuju božićni poklon od bioloških roditelja) i žele komunicirati s braćom i sestrama. Osim toga, postavljaju udomiteljima složena pitanja: „Smijem li voljeti dvije majke?“, „Trebam li biti tužna jer živim s udomiteljima?“ ili „Smijem li biti sretan? Zašto ne živim s majkom?“

Jedan udomitelj smatra kako djetetu koje dolazi u udomiteljsku obitelj treba dati vremena. Udomiteljima i djeci potrebno je vrijeme kako bi se priviknuli jedni na druge, a posjeti biološke obitelji na početku bi to mogli remetiti. Komunikaciju (ako je uopće potrebna) bi trebali održavati isključivo udomitelji i biološki roditelji, a izravan kontakt s djetetom trebao bi se ostvariti tek nakon šest mjeseci.

Komunikacija udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika uglavnom se održava telefonom (jednom godišnje održava se kućni posjet), i većinom se ocjenjuje pozitivno jer su socijalni radnici dostupni kao osobe za kontakt i pružaju potporu pri organizaciji posjeta. Njihov je zadatak provjeriti može li udomljeno dijete ostati kod udomitelja do izricanja odluke suda, te zakazati na sudu datum donošenja odluke o tome mogu li udomitelji prihvatiti dijete u smještaj. Udomitelji očekuju potporu kad su u pitanju nadležna tijela, škola, u situacijama kada imaju pitanja i probleme. Osim toga, spominju kako ih frustrira sustav društvenog prostora jer ne znaju ime i prezime nadležne osobe, a socijalni radnik mogao bi bolje upoznati udomiteljsku obitelj i češće biti raspolaganju

Udomitelji vjeruju kako povratak djeteta u biološku obitelj uspijeva samo ako se planira od početka i ako postoji stalna komunikacija s biološkim roditeljima (svaki tjedan). Socijalni radnici trebali bi imati ujednačen stav o sustavu udomiteljske skrbi.

Prema mišljenju socijalnih radnika, udomiteljske su obitelji otvorene i tolerantne, ne nameću si ideju kako ne smiju griješiti, zauzimaju opušteni, prirodni pristup glede svoje uloge, primjereno se ponašaju i spremni su pružati potporu djetetu.

Biološke obitelji. Čine ih samci, ali i samohrani roditelji (npr. majka s djecom ili čak unucima) te rekonstruirane obitelji (u kojima roditelj ima drugog partnera). Razlozi za smještaje djeteta u udomiteljsku obitelj koje su naveli biološki roditelji uključuju financijske probleme, nedostatak vještina ili nedovoljan angažman u skrbi za dijete (usredotočenost na sebe i vlastite probleme), zlostavljanje djeteta (majka je vikala na dijete, odgurivala ga), psihičke probleme, probleme s drogama. Prilikom analize razvoja situacije u biološkoj obitelji, ispitanici su rekli kako bi, da bi se izbjeglo smještanje djeteta u udomiteljsku skrb, trebalo doći do određenih promjena, uključujući redovno radno vrijeme i veći dohodak, vlastiti stan, osiguranu skrb za dijete za vrijeme odsutnosti roditelja. Smatraju da su bili premladi, imali brojne probleme (alkoholizam, ovisnost o drogama, loše društvo), nisu imali iskustva u odgoju djeteta i trebala im je potpora pri izvršavanju dužnosti (pomoć pri pripremi obroka, mijenjanju pelena, pranju itd.), angažman rođaka (djetetov otac trebao je preuzeti veću odgovornost, a ne prepustiti brigu o djetetu isključivo majci) te stručna skrb koja bi im osigurala stabilnost (terapija).

Biološki roditelji o djeci ne znaju mnogo (njihovi su odgovori kratki: ide u vrtić, ima dobar posao iako je imao problema u školi) ili o njima ne znaju ništa. Samo jedna osoba smatra kako zna sve o djetetu jer joj udomiteljica prenosi informacije, osobito u vezi s obrazovanjem i postignućima (dijete je jako pametno). Do takvih situacija dolazi zato što nakon smještanja u udomiteljsku obitelj, biološki roditelji ne sudjeluju u skrbi, ne održavaju kontakt s djecom, a jedini je izvor informacija udomiteljska obitelj. Samo je jedna osoba izjavila kako posjećuje svoje dijete jednom mjesečno, za Božić i za rođendan, ali ne osjeća se kao majka („Dijete baš i ne

razgovara sa mnom. A ni ja puno ne razgovaram s njim. Ne razgovaramo telefonom. Mislim da dijete to ne može. Ili možda ne želi. Ponekad se uopće ne osjećam kao da sam mu mama. Zapravo sam samo gošća ili starija prijateljica“).

Većina bioloških roditelja ne komunicira sa socijalnim radnicima. Prema njihovim iskazima, susreti s njima uglavnom se svode na vođenje djeteta k udomiteljima i organizaciju rasporeda posjeta. Jedna je osoba spomenula redovnu komunikaciju (svaki tjedan) koju je inicirala socijalna radnica prema savjetu roditelja, u slučaju kada je došlo do problema s djecom koja su boravila u istom kućanstvu (razgovara se o problemima i napretku).

Biološki roditelji ne znaju tko bi im mogao pomoći da vrate svoju djecu u obitelj. Pretpostavljaju da to ne može učiniti nitko (povratak ovisi o željama djeteta) ili da su za to odgovorna nadležna tijela, Služba za socijalnu zaštitu mladih, socijalni radnik i udomiteljica (moraju pružiti potporu djetetu kako bi bilo sposobno ponovno napustiti obitelj). Međutim, kažu kako su za povratak djeteta u obitelj potrebni dobri materijalni uvjeti (posao, veći dohodak, stan), moraju održavati redovnu komunikaciju s djetetom i udomiteljicom, osigurati pomoć pri vođenju kućanstva i rješavanju prethodnih problema. Gotovo nitko od bioloških roditelja na kojima je provedeno istraživanje ne želi da se dijete vrati u obitelj jer je došlo do promjene okolnosti: prekida s djevojkom (Ne zanima me dijete jer me ne zanima bivša djevojka), zasnivanja nove obitelji (kad sam se ponovno udala i dobila još dvoje djece, više je nisam željela, a nije ni moj suprug, htjela sam ostaviti prošlost iza sebe), nedostatka uvjeta koji bi prema njihovu mišljenju bili odgovarajući (Ne mogu samostalno odgajati dijete. Ne bih se snašla. To mi je prevelika obveza. Nisam dovoljno sposobna.) Samo je jedna osoba izrazila sklonost toj opciji ako bi to bilo u skladu sa željama djeteta. Smatra kako joj je potrebno odobrenje socijalnog radnika i udomiteljice (biološka majka ne bi htjela to učiniti protiv njezine volje), te da bi joj trebao ozbiljan posao, veći stan i manje problema. Većina bioloških roditelja ne poduzima nikakve aktivnosti kako bi vratili svoju djecu (Posjećujem dijete jer mi je tako rekla socijalna radnica i jer ga s vremena na vrijeme želim vidjeti, saznati kako je, kako izgleda).

Odnosi između obitelji. Neke biološke obitelji ne održavaju komunikaciju s udomiteljskom obitelji svojega djeteta („Sada živim na drugoj adresi. Imam vlastite probleme i nikome nije stalo do toga čujem li se ja s udomiteljima. Niti ja to želim.“), iako su u nekim slučajevima u prvom razdoblju nakon smještanja djeteta u udomiteljsku obitelj posjećivali dijete u novom domu („Na početku sam je posjećivala svaki dan, a kasnije sve rjeđe i rjeđe“). Dvoje bioloških roditelja održava telefonsku i osobnu komunikaciju (jednom mjesečno) s djetetom i udomiteljima, a na početku je posjetima prisustvovala socijalna radnica kako bi nadzirala sastanke. Biološki roditelji nemaju očekivanja od udomitelja i njihove djece. Osim toga, često naglašavaju kako ne poznaju udomiteljsku obitelj. Pretpostavljaju kako su udomitelji prošli profesionalno osposobljavanje (stručnu edukaciju), kako sigurno žive u boljim uvjetima i bolje se nose s dužnostima i odgovom djece, te da nemaju probleme slične njihovima.

Socijalni radnici smatraju kako su u većini slučajeva udomitelji ti koji su voljni surađivati s biološkim roditeljima, iako mnogo toga ovisi „o strukturi ličnosti udomitelja“.

Obveze socijalnih radnika koje se odnose na suradnju s obiteljima. Socijalni radnici imaju sljedeće mišljenje o prvom susretu udomitelja s djetetom koje će biti smješteno u njihovu obitelj: "ne postoji tipičan prvi susret, ljudi se obično osjećaju nesigurno, komunikacija i razgovori prilično su suzdržani i iscrpljujući, atmosfera je jako napeta“. Osobe koje se susreću ne poznaju se ili znaju jako malo jedni o drugima: biološki roditelji, dijete, udomitelji, socijalni radnik, članovi udruge udomitelja. Prvi se sastanak održava u uredu službe za socijalnu zaštitu mladih. Cilj je prvog susreta objasniti udomiteljima djetetovu situaciju, djetetu omogućiti da upozna udomitelje („dati mogućnost djetetu da se 'bezbolno priključi' udomiteljskoj obitelji“), odgovoriti na pitanja udomitelja, pokrenuti razgovor i omogućiti sudionicima da se upoznaju (osobito djetetu), predati dokumente (primjerice, zdravstvenu knjižicu majke i djeteta, rodni list itd.). Za vrijeme prvog susreta može započeti suradnja odraslih osoba ili, riječima jedne socijalne radnice: „dolazi do razmjene dokumenata i ljudi se počinju umrežavati“.

Na temelju odgovora socijalnih radnika može se zaključiti kako socijalni radnik očigledno preuzima odgovornost za dijete, on/a predstavlja nadzorno tijelo na svim razinama. Uloga socijalnog radnika ograničena je s obzirom na to da su u središtu pozornosti komunikacija i susret udomitelja i djeteta koje će se udomiti. Ako se ostvari pozitivna komunikacija, socijalni se radnik povlači, ako komunikacija krene u krivom smjeru, preuzima ulogu moderatora, a to nekad može biti i uloga posrednika.

Komunikacija s udomiteljskom obitelji održava se uglavnom u sklopu godišnjeg nadzornog posjeta socijalnog radnika, koji je propisan zakonom, a koji se organizira kako bi socijalni radnik promotrio razvoj situacije i zabilježio opažanja u izvješću o napretku. U suprotnom, komunikacija se ostvaruje prema potrebi: ako udomitelji imaju pitanja u vezi s posjetima (uspostavljanje komunikacije ili problemi u komunikaciji s biološkim roditeljima), pitanja u vezi sa zakonima ili financijskim sredstvima, ili ako komunikaciju započnu nadležna tijela (iz uobičajenih razloga i/ili radi povezivanja s biološkom obitelji, zbog čega se obraćaju udomiteljima). Osim o zdravstvenom, psihičkom i emocionalno-socijalnom stanju, razgovara se o resursima i problemima kako bi se omogućilo sastavljanje zajedničkog plana pomoći s novim perspektivama.

Socijalni radnici od udomiteljske obitelji očekuju da pruže potporu udomljenom djetetu i omoguće mu razvoj u skladu s njegovim potrebama i sposobnostima, također od njih očekuju da izraze poštovanje prema biološkim roditeljima i ne osuđuju ih. Udomiteljska obitelj spremna je na suradnju s nadležnim tijelima, prenosi relevantne informacije socijalnom radniku i voljna je učiti, pohađati odgovarajuće edukacije. Također ističu kako im je potrebno više vremena za rad s udomiteljima i biološkim roditeljima.

Osim toga, socijalni radnici smatraju da općenito dolazi do kontakta kad su u obitelji smještena maloljetna djeca, no to ovisi o spremnosti na suradnju i o tome planira li se povratak djeteta u biološku obitelj. Praktična suradnja i komunikacija razlikuju se od slučaja do slučaja, u nekim situacijama komunikacije uopće nema, a u drugima se razvija intenzivna suradnja. U osnovi, prvi dan skrbi izvan vlastite obitelji zapravo je dan kad započinje planiranje povratka

djeteta u biološku obitelj. Osim toga, komunikacija se održava kada je potrebno razgovarati o pravnim ili financijskim/materijalnim problemima, organizirati posjet ili - u slučaju zabrane posjeta - prenositi biološkim roditeljima informacije o djetetu i njegovu/njezinu razvoju u dogovorenim vremenskim razmacima. Socijalni radnici ističu kako biološke obitelji imaju brojne probleme, no htjeli bi da više surađuju s nadležnim tijelima radi dobrobiti vlastitog djeteta, da ne prebacuju krivnju na dijete i ne izazivaju osjećaj sukoba lojalnosti, da poštuju dogovor u vezi s posjetima i ne doživljavaju posjete kao prigodu za natjecanje. Socijalni radnici vjeruju kako bi trebali imati više vremena za razgovor s biološkom obitelji i osvrst na udomiteljsku skrb te više vremena za osmišljavanje budućih perspektiva i strategija. Također spominju kako je biološkoj obitelji potrebna potpora stručnjaka kako bi se suočila sa smještanjem djeteta u udomiteljsku skrb, te kako je potrebno s biološkom obitelji razmotriti moguća rješenja za stabilizaciju obitelji.

Osim toga, socijalni radnici navode brojne razloge za smještanje djece u udomiteljsku obitelj (zlostavljanje, zanemarivanje, nasilje, zapuštenost, maltretiranje djeteta, duševna oboljenja, bolesti i ovisnosti jednog ili obaju roditelja) kao i primjere situacija u kojima udomitelji ne mogu ispunjavati svoje dužnosti (udomiteljska obitelj ne može se nositi s obvezama i osjeća se preopterećeno ili nedoraslo, udomitelji su suočeni s kriznom situacijom, veliki incidenti s udomiteljima, npr. zlostavljanje, maltretiranje udomljenog djeteta ili udomljeno dijete tvrdi da ne želi boraviti u udomiteljskoj obitelji - takve situacije treba provjeriti).

Smatraju kako su im pri obavljanju posla najkorisnije vještine savjetovanja i strategije tehnika razgovora, empatija, osjetljivost, otvorenost, razumijevanje, sposobnost pažljivog slušanja i uočavanja potreba različitih strana, osim toga jasnoća, poštovanje, poznavanje pravnih propisa.

Prema njihovu mišljenju, suradnja obitelji (udomiteljskih i bioloških), djeteta i socijalnih radnika ovisi o iskrenosti svih aktera u vezi sa svim relevantnim činjenicama (prošlost, očekivanja, uvjeti), no potrebno se usredotočiti na dobrobit djeteta, jasan opis uloga i zadataka različitih pomagača (mora postojati jasan postupak i spremnost na suradnju), postupanje prema svima s poštovanjem, poštovanje različitih uloga. Dijete ima mogućnost povratka u biološku

obitelj ako se roditelji uspiju stabilizirati, ako mogu ponuditi djetetu siguran, stabilan odnos i strukturu te mu time osigurati ono što je za njega najbolje i ako se dijete želi vratiti.

Svi socijalni radnici smatraju kako je osobito važno da oni, kao služba nadležna za smještanje djeteta, budu upoznati s djetetom i njegovom problematikom, zato što se udomiteljska obitelj odabire s obzirom na djetetovu prošlost. Kako bi pomogli djetetovu razvoju i eventualno propisali psihoterapijsko liječenje/skrb, važno je znati što je proživjelo. Osim toga, važno je iz perspektive djeteta koje se suočava sa svojom prošlosti. Kako bi se pomirila sa svojom prošlosti koja je obično puna teških iskustava, djeca u udomiteljskim obiteljima moraju se s njome suočiti. Ako se djeca suoče s doživljajima iz prošlosti u odgovarajućoj okolini, to može povećati njihovo samopouzdanje i tako pozitivno doprinijeti njihovom razvoju. Taj postupak (suočavanja s prošlosti i odgovarajućeg suočavanja s dojmovima iz tog razdoblja) može doprinijeti boljem razumijevanju pri suočavanju s nesigurnim ili idealiziranim maštarijama.

Socijalni radnici smatraju kako su usredotočeni na potrebe svih skupina i posreduju između njih. Pripremaju informacije i upravljaju komunikacijom u okviru vođenja slučaja; utvrđuju kome je potrebna određena vrsta informacija (za dobrobit djeteta), kome je potrebna dodatna potpora i u kojem obliku. Organiziraju posjete, zauzimaju ulogu donositelja odluka (zaštita i jasnoća), preuzimaju organizacijske zadatke (nadzorni posjeti) te funkcije savjetovanja i pružanja potpore, razgovora i rješavanja nesuglasica.

Naglašavaju kako prilikom obavljanja svojih dužnosti imaju potporu kolega kad je riječ o prikazu slučaja ili razgovoru, psihologa, savjetovišta za udomitelje i udruga udomitelja. Mogu komunicirati na tjednom sastanku tima za društveni prostor, posredstvom nadležne osobe za određenu lokaciju skrbi u udruzi A: PFL (*alternative: pflegenfamilie*) i putem službe za udomljenu djecu. Osim toga, smatraju kako su pri obavljanju njihovih dužnosti vrlo korisne jasne informacije o pravnim pitanjima (koje pruža pravnik nadležnog tijela), mogućnost razgovora sa službenim timom kolega te ako je potrebno (npr. ako biološki roditelji nikako ne dopuštaju socijalnom radniku da odvede dijete u udomiteljsku skrb), promjena socijalnog radnika radi razvoja suradnje.

2.2. Švicarska

Udomiteljske obitelji. Osobe koje se odlučuju zasnovati udomiteljske obitelji obično su u braku i često imaju vlastitu biološku djecu. Obitelji s više djece koje imaju, primjerice, troje biološke djece, odlučile su se udomiti nekoliko djece (do četvero), a osobe bez roditeljskog iskustva odlučuju se skrbiti za jedno dijete. Nekoliko je vrsta obitelji: profesionalne udomiteljske, nesrodničke (s više djece, specijalizirane), nesrodničke posvojiteljske, a sve one sudjeluju u mentorskom programu *MUNTERwegs*. Obitelji koje su sudjelovale u intervjuima udomiteljstvom se bave godinu i pol do deset godina. Odlučili su zasnovati udomiteljsku obitelj iz dvaju razloga: zato što nemaju biološku djecu i htjeli su pokušati ispuniti prazninu u životu ili zbog promjena u situaciji na poslu zbog kojih su odlučili pokušati ostvariti se u novoj ulozi.

Udomitelji su isticali socijalne i zdravstvene probleme s kojima se suočavaju biološki roditelji te početne emocionalne probleme djece smještene u udomiteljsku skrb, kao i svoje strahove zbog eventualne nemogućnosti uspostavljanja trajnog odnosa s djecom. Pritom je jedina iznimka obitelj koja je odlučila posvojiti djecu. Te su obitelji prošle službene postupke kojima su potvrdile svoju spremnost za ulogu udomitelja, kao i stručne edukacije. Također im je važna potpora bliskih osoba (rođaka, prijatelja) i duhovna priprema. Ističu kako je važno razgovarati i dogovoriti trenutne uloge te odnose s biološkom obitelji. Udomitelji naglašavaju kako moraju biti svjesni odgovornosti koju su preuzeli, moraju se brzo prilagoditi promjenjivim okolnostima, a gusta mreža potpore omogućava im da prevladaju teške situacije. Udomitelji nisu primijetili probleme povezane s preuzimanjem nove uloge, ali naglašavaju prednosti udomiteljstva, poput mogućnosti pružanja potpore i pomoći djeci u teškoj životnoj situaciji, mogućnosti širenja vlastitih vidika, društvenog angažmana, stjecanja znanja i novih iskustava, jačanja mreže potpore, izražavanja empatije prema ljudima s drugačijim iskustvima. Problemi povezani sa zasnivanjem udomiteljske obitelji uključuju, između ostalih, zavist koju djeca osjećaju jedni prema drugima, nedostatak vremena za svako pojedino dijete ili za njihove roditelje, kao i probleme pri organizaciji.

Prilikom prvog susreta udomitelja i djeteta prisutan je socijalni radnik, koji pomaže izgraditi odnos zasnovan na povjerenju i daje korisne savjete (u slučaju usvajanja, socijalni radnik daje odgovore na pitanja povezana s administracijom i pravnim propisima). Udomiteljske obitelji zadržavaju dokumente povezane s djetetom i sastaju se sa socijalnim radnikom jednom tjedno ili rjeđe, primjerice jednom mjesečno, a u slučaju problema održavaju redovnu komunikaciju telefonom ili elektroničkom poštom. Unatoč tome što su odnosi sa socijalnim radnicima pozitivno ocijenjeni, udomiteljske obitelji očekuju suradnju radi ostvarivanja ciljeva udomiteljske skrbi, individualizaciju rada i fleksibilnost pravila suradnje, a naglašavaju i važnost pravilne komunikacije i stalnog rješavanja problematičnih situacija. Osim toga, udomiteljske obitelji očekuju potporu u vidu redovnog osobnog profesionalnog vođenja (eng. *coaching*) i vršnjačkih susreta, učenja i razgovora o najboljim pristupima i dobivanja praktičnih savjeta u vezi s psihosocijalnim pitanjima, praktične potpore (jačanje mreže potpore - upoznavanje stručnjaka za pomoć itd.), dobre pripreme i profesionalnog vođenja, uvođenja u ulogu udomiteljske obitelji, savjeta o održavanju odnosa s biološkom obitelji, izgradnje mreže udomiteljskih obitelji, grupe za samopomoć i financijske potpore.

Biološke obitelji. Riječ je o samcima (jednoroditeljskim obiteljima, npr. majka i sin) i potpunim obiteljima s dvama roditeljima (one uključuju rekonstruirane obitelji s novim partnerom) i djeci iz jedne ili dviju veza te djeci koja su pridružena obitelji (npr. nećak). Prema iskazima bioloških obitelji, razlozi za smještanje djece u udomiteljsku obitelj uključuju: financijske probleme, stresnu životnu situaciju, nedostatak mogućnosti za brigu o djetetu, djetetovo ponašanje koje je gotovo „uništilo cijelu obitelj i brak“, zdravstvene probleme roditelja i ovisnost o drogama, njihovu nezrelost i nedostatak potpore. Prilikom analize tijekom događaja u biološkoj obitelji, ispitanici su govorili kako bi trebalo doći do određenih promjena ne bi li se izbjeglo smještanje djeteta u udomiteljsku obitelj, poput značajnijeg angažmana oca i njegove brige za obitelj, dobivanja stručne pomoći pri suočavanju s djetetovim problemima u ponašanju, te bračne terapije i redovitog dohotka.

Socijalni radnici objašnjavaju kako je uloga bioloških roditelja u skrbi za dijete povezana s opsegom udomiteljske skrbi koji može obuhvaćati potpunu ili djelomičnu skrb za dijete (npr. nekoliko dana u tjednu). Ako udomiteljska obitelj pruža privremenu potporu biološkim roditeljima pri ispunjavanju roditeljskih dužnosti, važno je dogovoriti opseg zadataka i pravila međusobne suradnje. Zadatak je bioloških roditelja raditi na rješavanju situacije koja djetetu onemogućava boravak u obiteljskom domu (osobni i zdravstveni problemi povezani, primjerice, s ovisnosti, financijskim problemima), pomoći djetetu pri rješavanju problema (u vezi s obrazovanjem, ponašanjem, ovisnostima). S druge strane, kad udomiteljska obitelj preuzme potpunu skrb za dijete, biološka obitelj redovito dobiva informacije i također se potiče na održavanje bliskih odnosa s djetetom i sudjelovanje u njegovom životu. Isto tako, biološki roditelji od djece očekuju da se aktivno uključe u poboljšanje situacije, ako je do te situacije došlo uslijed djetetova ponašanja ili ovisnosti.

Biološki roditelji smatraju kako je njihova komunikacija sa socijalnim radnicima loša (održava se jednom mjesečno, obično telefonom, rjeđe osobno), tako da ne doživljavaju nikakve probleme u komunikaciji ili očekuju značajniji angažman predstavnika socijalnih službi. Također bi htjeli da socijalni radnici shvate perspektivu i prirodu situacije u kojoj se nalazi biološka obitelj čije je dijete smješteno u udomiteljsku skrb. Socijalni radnici ističu kako biološki roditelji prilikom gubitka djeteta mogu doživjeti snažne emocije, a one se manifestiraju drhtanjem, vrištanjem, plakanjem, psovka, pretjeranom zabrinutošću za dijete, također tugom i ljutnjom, fizičkim simptomima poput želučane mučnine i smanjenja ili gubitka apetita, nepodnošljivih glavobolja, nesаницe i iscrpljenosti, zbog čega im je potrebna pomoć.

Povratak djeteta obitelji praćen je potporom, primjerice, socijalnog terapeuta, psihoterapeuta, udomiteljske obitelji, socijalnog radnika, iako biološke obitelji smatraju kako je njima, djeci i cijeloj obitelji potrebna dodatna pomoć („treba nam zajedničko vrijeme, morali bismo manje raditi, odlaziti k terapeutu s biološkim djetetom“, „treba nam kvalitetno osobno i obiteljsko profesionalno vođenje, osobni mentor za biološkog sina“, „pomoć muške osobe koja bi izgradila blizak osobni odnos s biološkim sinom i biološkom obitelji“).

Većina bioloških roditelja smatra kako još nije vrijeme za povratak djece u obitelj (jedna osoba uopće ne želi djetetov povratak). Međutim, poduzimaju određene korake kako bi vratili djecu, primjerice sastaju se s obiteljskim stručnjakom za profesionalno vođenje, psihoterapeutom i socijalnim radnikom kako bi ostali kooperativni u planu potpore, riješili se ovisnosti o drogama, organizirali mrežu društvenih kontakata i pronašli pouzdane osobe/prijatelje, dobili uslugu profesionalnog vođenja u vezi s obrazovanjem.

Odnosi između obitelji. Za vrijeme djetetova boravka u udomiteljskoj obitelji, biološka obitelj ima vremena unijeti promjene u svoj život kako bi ponovno dobili skrb nad svojom djecom. Nažalost, problemi s kojima se suočavaju često su složeni i zahtijevaju snagu i upornost kao i sudjelovanje te potporu stručnjaka čije znanje i iskustvo mogu pomoći roditeljima.

Prema informacijama koje prenose udomitelji, postoje situacije u kojima djeca smještena u udomiteljsku skrb mogu provoditi većinu vremena s biološkom obitelji, ali u nekim slučajevima djeca ne žele ići k njima ili roditelji uopće ne komuniciraju s djecom. Udomiteljske obitelji pomažu biološkim roditeljima održavati komunikaciju i graditi pozitivne odnose s djecom. Kako bi to ostvarili, dogovaraju susrete, olakšavaju komunikaciju i djetetu pružaju emocionalnu potporu. U većini slučajeva udomiteljska je obitelj ta koja inicira kontakt s biološkom obitelji (otprilike jednom ili dvaput mjesečno ili povodom posebnih prigoda, poput djetetova rođendana, Božića). Udomitelji biološkim roditeljima prenose informacije o djeci, njihovim uspjesima ili problemima s kojima se suočavaju. Od bioloških obitelji očekuju suradnju i angažman pri rješavanju problema s kojima se dijete nosi, a u slučaju problematičnih situacija, u te se odnose uključuju i socijalni radnici.

Biološki roditelji tvrde kao se redovito sastaju s udomiteljskom obitelji (jednom, dvaput tjedno); za vrijeme praznika, povodom Božića, rođendana i u drugim situacijama (npr. u školi, kod terapeuta), također u situacijama kada se osjećaju bespomoćno i slabo. Također postoje situacije u kojima je komunikacija između obitelji ograničena (sastaju se svaka tri mjeseca) ili je uopće nema. Biološki roditelji smatraju kako su oni ti koji započinju komunikaciju, a udomitelji

se javljaju samo kad dođe do problema (zdravlje, djetetovo ponašanje, problemi u školi, problematični međusobni odnosi djece u udomiteljskoj obitelji), a ponekad inicijativu preuzimaju socijalni radnici.

Česte su kulturne i vjerske razlike bioloških i udomiteljskih obitelji. Primjerice, biološke obitelji potječu iz drugačijih kulturnih i vjerskih krugova, njihove su obitelji brojne i blisko povezane, vrlo su religiozne osobe i pripadaju vjerskim zajednicama, ili se radi o vrlo mladim ljudima bez obrazovanja koji se suočavaju s financijskim problemima i nemaju potpore. Biološke obitelji doživljavaju udomitelje kao imućne i obrazovane, ali također ih opisuju kao neznalice i snobove.

Obveze socijalnih radnika koje se odnose na suradnju s obiteljima. Na temelju podataka prikupljenih putem intervjua može se zaključiti kako socijalni radnici održavaju kontakt s udomiteljskim i biološkim obiteljima. Osim toga, oni prate djecu prilikom preseljenja u novi dom. Pokušavaju djeci olakšati taj težak trenutak u životu, stvaraju prijateljsku i sigurnu atmosferu. Prvi susret djeteta s udomiteljskom obitelji ovisi o njegovoj dobi, vrsti udomiteljske skrbi (dugoročnoj, kratkoročnoj, potpunoj skrbi). Susret je ujedno i prigoda za predstavljanje i međusobno upoznavanje (interesi, hobiji, omiljene i omražene aktivnosti), obilazak nove kuće i susjedstva, razgovor o pravilima koja se primjenjuju u novoj obitelji. Dogovaraju se i datumi sljedećih susreta (oni se obično održavaju dvaput mjesečno, no u kriznim razdobljima, u slučaju problema s ponašanjem, problema s udomiteljskom obitelji, biološkom obitelji ili u školi, sastaju se s djecom i češće). Dijete i udomiteljska obitelj imaju telefonski broj socijalnog radnika. Zadatak je socijalnog radnika izgraditi temelje za međusobno razumijevanje svih aktera uključenih u situaciju povezanu s djetetom - djeteta, biološke i udomiteljske obitelji, te im pomoći da prevladaju teška razdoblja i snađu se u novoj ulozi, kao i olakšati komunikaciju i rješavanje nesuglasica.

Socijalni radnici stalno komuniciraju s udomiteljskom obitelji i redovito se s njima sastaju, obično jednom mjesečno. Sastanci su povezani s djetetovim potrebama (poput potrebe za

potporom u novoj situaciji) i financijskim problemima, ali socijalni radnik pomaže i pri upravljanju nesuglasticama, koordinira različite službe koje pomažu obitelji (terapeuta, socijalnu skrb, socijalnog radnika biološke obitelji, osobu odgovornu za socijalnu zaštitu djece u lokalnoj zajednici, socijalne radnike u školi, nastavnike itd.).

Isto tako, socijalni se radnici redovito susreću s biološkom obitelji (no učestalost se razlikuje ovisno o situaciji: to može biti jednom tjedno, jednom mjesečno, ali i dvaput godišnje). Socijalni radnici ocjenjuju situaciju i sastavljaju izvješća, te se sastaju u kriznim razdobljima. Pomažu im podnijeti gubitak djeteta, kao i vlastiti gubitak te nastoje poboljšati okolnosti, njihova je zadaća ohrabriti biološke roditelje pri izgradnji odnosa s djetetom. Glavni je cilj ponovno ujediniti obitelj i ostvariti dobrobit djeteta, raditi uz plan potpore i dosezati prekretnice.

Socijalni radnici imaju višestruke zadatke: potrebno je uspostaviti kolaboraciju i suradnju između različitih ogranaka socijalnih i pravnih službi, kao i mnogih razina vladinih organizacija i nevladinih udruga, a pritom dobrobit djeteta mora biti prioritet. Socijalni radnici vjeruju kako su im pri obavljanju posla određene vještine osobito korisne, a one uključuju: komunikacijske vještine (nenasilna komunikacija), posredničke vještine, empatiju, prihvatanje, strpljivost. Olakšavaju suradnju i ublažavaju negativne emocije.

Socijalni radnici smatraju da je njihov zadatak pripremiti obitelji za suradnju s različitim stručnjacima, održavati komunikaciju i osvijestiti potrebu za suradnjom, razviti međusobno razumijevanje te poštovanje. Međutim, pritom im je potrebna dodatna podrška drugih stručnjaka, razmjena iskustva, npr. dodatna potpora obiteljskih terapeuta koji bi profesionalno vodili obitelj, redovite supervizije sa stručnim supervizorom, sastanci s ciljem organizacije vođenja slučaja svakog udomljenog djeteta, edukacija na radnom mjestu za stjecanje vještina nenasilne komunikacije.

2.3. Njemačka

Udomiteljske obitelji. Ispitane obitelji prihvale su najmanje jedno, a najviše troje djece. Tri obitelji bave se udomiteljstvom više od tri godine, jedna obitelj time se bavi sedam, a jedna dvanaest godina. Nijedna od ispitanih obitelji nije u srodstvu s udomljenim djetetom, tri su obitelji profesionalni udomitelji, a dvije neprofesionalni. Različiti su razlozi iz kojih su se odlučili za udomiteljstvo: vlastite životne priče - teška iskustva iz djetinjstva, briga o mlađoj braći i sestrama, spremnost za pružanje pomoći mladoj majci pri odgajanju djeteta, želja za još jednim djetetom, zadovoljstvo koje izaziva djetetov napredak, činjenica da su njihova vlastita djeca postala samostalna, činjenica da sestra ima ulogu udomiteljske obitelji. Kao ono što im je bilo korisno prilikom pripreme za ulogu udomitelja nabrajaju stručne edukacije i edukacije koje organizira Služba za udomiteljsku skrb (FCS), seminare za udomitelje, osposobljavanje za kvalificiranu djelatnost čuvanja djece („dadilju“), i prethodno iskustvo povezano sa skrbi za djecu, razgovore sa sestrom i biološkom djecom. Analiza provedenih intervjua pokazuje da je udomiteljima prilikom udomljenja djeteta najvažnije izgraditi kvalitetnu osnovu za međusoban odnos udomiteljske obitelji, djeteta i biološke obitelji. Važno je ne odnositi se zaštitnički prema djetetu, nego mu pomoći koliko god je to potrebno i ne nastojati ga uvjeriti kako je udomiteljska obitelj bolja od biološke. Udomitelji su također istaknuli potrebu za otvorenom komunikacijom; s obzirom na to da su se odlučili preuzeti tu ulogu, trebali bi znati što očekivati. To se odnosi i na biološku djecu koja bi se trebala aktivno uključiti u pružanje dobrodošlice prilikom useljavanja udomljenog djeteta. Udomitelji su prve susrete s djecom opisali kao uzbudljive i prožete emocijama, što se može dočarati sljedećim citatom: „Onda sam ugledala Saru i bilo je, bila sam uzbuđena, doslovno sam se naježila. Jer to je stvarno bio odraz djetinjstva moje kćeri. Vjerujem da je to bilo suđeno. Da, i onda se javio tračak nade.“ Također su skretali pozornost na očigledno loš utjecaj djetetova boravka u prethodnoj ustanovi za skrb. U intervjuima su opisivali mirno uspostavljanje odnosa s djetetom („oprezno i intenzivno. Komunicirali smo nekoliko puta tjedno,

u pratnji privremene udomiteljice“). Iz perspektive udomitelja, tijekom prvog susreta s djetetom bile su važne prethodne detaljne informacije o situaciji koje su im prenesene.

Udomiteljstvo podrazumijeva brojne promjene u životu, poput žrtvovanja karijere, činjenice da se „obiteljski život okreće naopačke“, potrebe za reorganizacijom svakodnevnog života, pridruživanja novih članova obitelji i, posljedično, obogaćivanja odnosa, npr. vršnjačkih odnosa u slučaju biološke djece. Zahvaljujući tim promjenama, prema mišljenju udomitelja, obitelj je osnažena, jača povjerenje i ljubav između biološke i udomljene djece. Prema mišljenju udomitelja, te promjene povlače za sobom i određene probleme, poput remećenja obiteljskih odnosa i osjećaja sigurnosti povezanog sa strahom od budućnosti i mogućnosti da djetetova očekivanja neće biti ispunjena. Dodatni problem predstavlja napetost koja se javlja pri pomisli na nužnost/mogućnost djetetova povratka biološkoj obitelji. Promjene utječu i na udomljeno dijete. Udomitelji naglašavaju kako djeca mogu steći novu obitelj ondje gdje se osjećaju sigurno, gdje im je život stabilniji i mirniji, a zahvaljujući tome mogu se suočiti s traumama i razvijati se.

Biološke obitelji. Biološke obitelji čine: majka i njezin partner, dvojica njegovih sinova i njihova kći (jedna obitelj), majka i njezini roditelji (dvije obitelji), majka, njezin partner, njezin otac, dvoje partnerove djece (dvije obitelji), otac (jedna obitelj). Analiza odgovora bioloških roditelja pokazuje kako su djeca smještena u udomiteljske obitelji iz različitih razloga kao što su nasilje i obiteljski sukobi, zloupotreba alkohola, policijske intervencije, problemi koje je majka imala sa zaštitom sigurnosti djeteta, nakon teških iskustava majka je trebala vremena za sebe, biološki otac je bio preopterećen, nedovoljna usklađenost života majke i djece, nedostatak potpore socijalnih službi, majčina duševna bolest, nedostatak skrbi za djecu tijekom radnog vremena roditelja, majčina bespomoćnost. Često je prisutno nekoliko takvih razloga odjednom, a zbog toga je teško izdvojiti jedan glavni uzrok. Prema iskazima bioloških roditelja, djeca ne bi bila smještena u udomiteljsku obitelj da je njihova majka bila odgovornija, da je razmišljala o tome kakav je čovjek njezin partner, da su nadležne službe pružile više pomoći i u kraćem roku. Na temelju odgovora bioloških roditelja može se zaključiti kako su oni svjesni kako teške

situacije koje obitelj proživljava utječu na djecu. Jasno naglašavaju da su promjene „uništile“ djecu (loše spavaju, imaju ružne snove, izljeve bijesa, probleme u ponašanju) i njihovu budućnost, s obzirom na to sa se ružni događaji ne mogu zaboraviti. Također priznaju pozitivan učinak boravka djece u udomiteljskoj obitelji, u kojima djeca dobro napreduju, postižu dobar uspjeh u školi, inteligentna su i puna života.

Ispitani biološki roditelji cijene mogućnost susreta s djecom, ali spominju i prepreke u komunikaciji, a neke od njih su udaljenost i posao, kratko vrijeme susreta, rutina i brojne odgovornosti za vrijeme susreta s djecom, osjećaj otuđenja koji izaziva djetetovo nepovjerenje prema biološkoj obitelji (djeca izbjegavaju kontakt, povučena su, ne žele da ih majka grli), promjene u djetetovom ponašanju („više ne znam tko je ona“).

Odnosi između obitelji. Odgovori udomitelja i bioloških roditelja pokazuju kako su njihovi međusobni odnosi vrlo raznoliki. Udomitelji ističu kako su susreti s biološkim roditeljima redoviti (svaka dva tjedna) ili neredoviti i kratki ili je u pitanju samo telefonska komunikacija. Ujedno kažu kako cijene trud i angažman bioloških roditelja i voljni su prihvatiti njihovu pomoć. Naglašavaju kako nastoje pomoći biološkim obiteljima, izgraditi međusobno povjerenje razgovorom i prenošenjem informacija o djetetovu razvoju ili interesima. Kažu kako su odnosi s biološkim obiteljima pozitivni, osjećaju kako ih oni poštuju, ali primjećuju i prepreke u održavanju tih odnosa, a one proizlaze iz zaboravljivosti, nestabilnosti, agresije i neprimjerenog ponašanja bioloških roditelja prema djeci (npr. kažnjavanja, odbijanja, ignoriranja ili nanošenja ozljeda djetetu).

Biološki roditelji pozitivno ocjenjuju odnose s udomiteljima. Tvrde kako su svjesni činjenice da udomitelji skrbe o njihovoj djeci i osiguravaju im dobre uvjete. U svojim odgovorima jasno ističu kako imaju dobru komunikaciju s udomiteljima u vezi s najvažnijim problemima, događajima, zdravljem i emocijama. Znaju da uvijek mogu računati na njihovu pomoć. To se odražava u odgovoru jedne biološke majke: „Gđa A. mi je poput druge mame. Znam da joj se uvijek mogu obratiti i razgovarati s njom. Također joj je važno znati ako imam

problema kako bi mogla razumjeti, primjerice, zašto se ponašam čudno za vrijeme posjeta. Kad mi se Amelie vrati, sigurno želim ostati u kontaktu. To mi je važno, kad bismo prestale komunicirati imala bih osjećaj da nešto u mom životu nedostaje.“

Samo jedan ispitanii biološki roditelj izrazio je nepovjerenje prema udomiteljskoj obitelji i ocijenio njihovo ponašanje i skrb za dijete kao neprimjerene. Analiza odgovora bioloških roditelja pokazuje da od udomitelja očekuju razumijevanje, poštovanje i osjetljivost na djetetove potrebe, te da djetetu ponude život koji mu biološki roditelji ne mogu osigurati.

Biološki roditelji ističu kako između udomitelja i njih postoje kulturne i socijalne razlike, poput organizacije obiteljskog/svakodnevnog života (npr. vremena obroka, odlaska na spavanje), nacionalnosti, običaja i tradicije. Ujedno vjeruju da te razlike nemaju utjecaja na međusobne odnose. S druge strane, udomitelji su spominjali razlike u prihodima i razlike povezane s mjestom boravišta (različito naselje).

Odgovori ispitanih socijalnih radnika ukazuju na to da suradnja udomitelja i bioloških roditelja nije jednostavna. Spominju probleme poput različitih interesa i različitih poimanja djetetove dobrobiti, ljubomore i nepovjerenja koje izražavaju biološki roditelji, suparništva oko djeteta, obostranog nerazumijevanja, činjenice da dijete idealizira biološke roditelje te da su udomitelji previše privrženi.

Obveze socijalnih radnika koje se odnose na suradnju s obiteljima. Socijalni radnici opisuju svoje odnose s udomiteljima kao uspješne. Smatraju da postoje međusobna suradnja i povjerenje. U većini slučajeva komuniciraju s udomiteljskim obiteljima putem telefona, kućnih posjeta, pomažu prilikom osmišljavanja planova i za vrijeme službenih sastanaka - pomažu planirati posjete. Suradnja je najintenzivnija na početku djetetova boravka u udomiteljskoj obitelji kada oni analiziraju razvoj djeteta i udomiteljskoj obitelji objašnjavaju što se s njima događa. U tom stadiju njihovi se sastanci odnose uglavnom na osmišljavanje planova, pokušaje postizanja dogovora, djetetovo zdravlje i povratak biološkoj obitelji. Socijalni radnici izražavaju i očekivanja od udomiteljskih obitelji, kako bi omogućili da djeca održavaju odnose s

biološkim obiteljima i kulturnim porijeklom. Prema mišljenju socijalnih radnika, jedna od najvećih poteškoća povezana je s činjenicom da udomitelji uspostavljaju vrlo blizak odnos s djecom, žrtvuju se za njih i pružaju im bezuvjetnu ljubav, a zbog toga je djetetov povratak u obitelj ponekad bolan.

Socijalni radnici iz Njemačke opisuju svoju komunikaciju s biološkim obiteljima kao minimalnu. Jedan od radnika rekao je kako je komunikacija s biološkim obiteljima kvalitetna (sastanci, telefonski pozivi povezani sa savjetovanjem). Najčešći razlozi za nedostatak komunikacije uključuju ovisnosti i psihičku nestabilnost, a to otežava postupak dobivanja suglasnosti za kontakt s djetetom. Oni također ukazuju na ostale poteškoće u odnosima s biološkim obiteljima, poput ambivalentnosti koja se očituje u praznim obećanima, obrani vlastitog položaja i stvaranju vlastite stvarnosti, kontradiktornosti, lažima.

Socijalni radnici vjeruju kako su pri radu s udomiteljskim i biološkim obiteljima najkorisnije osobine i vještine kao što su jasna komunikacija, iskrenost, otvorenost, hrabrost, sposobnost slušanja, neutralnost, osjetljivost, empatija, integritet, sposobnost uvažavanja obiju strana, sposobnost pružanja pomoći drugima, sposobnost usmjeravanja pozornosti prema dobrobiti djeteta, posredničke vještine, sposobnost suradnje i nadilaženja suprotnosti.

Ispitane biološke obitelji negativno ocjenjuju svoju komunikaciju sa socijalnim radnicima. Prema odgovorima u intervjuima, nisu zadovoljni dodijeljenim socijalnim radnikom i podnijeli su zahtjev za dodjelu novoga, a također smatraju kako bi sastanke trebalo zamijeniti telefonskim pozivima.

Udomitelji dvoznačno opisuju odnose sa socijalnim radnicima. Neki odgovori ukazuju na to da su socijalni radnici korisni, pouzdani i nadopunjuju udomiteljsku skrb, ali neki ispitanici rekli su da su njihovi posjeti nepotrebni i stresni.

2.4. Hrvatska

Udomiteljske obitelji. Sve udomiteljske obitelji spadaju u kategoriju nesrodničke, tradicionalne udomiteljske skrbi. Prosječan je broj članova udomiteljskih obitelji šest (najmanje četiri člana, najviše sedam članova). U prosjeku, jedna udomiteljska obiteljska obitelj udomljava troje djece (najmanje jedno, a najviše četvero djece). Ralozi iz kojih su se odlučili za udomiteljstvo uglavnom su plemenitost, ljubav prema djeci, želja za pomaganjem i pružanjem zaštite djeci, kao i financijski i materijalni razlozi. Udomitelji se samostalno psihički pripremaju za ulogu, služili su se stručnom pomoći koju osigurava Centar za socijalnu skrb; edukacijama, savjetovanjem i razgovorima sa socijalnim radnicima, kao i razmjenom informacija s drugim udomiteljima. Smatraju kako pripreme nisu dovoljne. Smatraju da bi za vrijeme prilagodbe Centar za socijalnu skrb udomiteljskoj obitelji trebao osigurati sve informacije o djetetu, njegovim prethodnim iskustvima i navikama. Kao pozitivne posljedice udomljavanja djeteta, udomitelji navode užitek provođenja vremena s djecom i osjećaj kako čine nešto dobro za druge. Negativne su posljedice nedostatak vremena za sebe i obitelj jer su potpuno posvećeni djeci i njihovu odgoju.

Općenito, djeca pozitivno govore o udomiteljima. U prosjeku, mlađa su djeca sretnija, a tinejdžeri se često žale, osobito u vezi s iznosom džeparca. U životu udomljene djece dolazi do nekih promjena. Primarne su potrebe zadovoljene, bolje su socijalizirana i zadovoljnija, postižu bolji uspjeh u školi i discipliniranija su. U životu biološke obitelji nema važnih promjena.

Udomitelji smatraju kako su uspjeli ispuniti osnovne potrebe djece, bolje ih socijalizirati, razviti radne i higijenske navike.

Udomitelji nisu korisnici stručne pomoći i ne smatraju je potrebnom. Jedan je udomitelj izjavio da je korisnik stručne pomoći u obliku savjetovanja u Centru za socijalnu skrb.

Svi udomitelji smatraju kako su od institucija koje pružaju stručnu pomoć najkorisniji centri za socijalnu skrb. Jedan je udomitelj izjavio kako dobiva potporu obrazovnih institucija i nevladinih udruga.

Očekivanja udomitelja u vezi s izazovima koje uključuje udomiteljska skrb jesu: potpora države i dodatna pomoć u obliku sankcioniranja nenajavljenih posjeta bioloških roditelja te njihova odgađanja dogovora i neprimjerenog ponašanja.

Najveći broj udomitelja smatra kako su oni ti koji najviše utječu na djetetov povratak biološkoj obitelji.

Biološke obitelji. Prosječan je broj članova biološke obitelji četiri (najmanje jedan, a najviše šest članova).

Različite su okolnosti zbog kojih se djeca odvođe od obitelji i smještaju kod udomitelja (psihička i fizička bolest roditelja, nasilje u obitelji, siromaštvo, alkoholizam, ovisnost).

Neki roditelji to smatraju jednim rješenjem, a drugi rješenje vide u poboljšanju financijskog stanja.

U prosjeku, djeca komuniciraju s biološkim roditeljima onoliko često koliko to dopušta zakon. Uglavnom razgovaraju o svakodnevnim aktivnostima.

U prosjeku, mlađa djeca imaju viša očekivanja od bioloških roditelja (očekuju njihovu promjenu, povratak kući...).

Poteškoće u vezi s djecom s kojima se suočavaju udomitelji uglavnom su neprimjereni ponašanje, nedostatak higijenskih navika, poremećaji u ponašanju, odbijanje ograničenja, nedostatak radnih navika.

Upućenost roditelja u postignuća i probleme djece ovisi o informacijama koje je dijete ili udomitelj voljan podijeliti s njima. U prosjeku, dobivaju vrlo malo informacija o postignućima i problemima svog djeteta.

Biološki roditelji kažu kako redovito komuniciraju s djecom. Uglavnom razgovaraju o svakodnevnim temama, školskim obvezama i socijalizacijom s drugom djecom.

Njihova se skrb za djecu očituje u redovitoj komunikaciji.

Biološki roditelji korisnici su pomoći koju pružaju Centri za socijalnu skrb. Ne mogu se osloniti ni na kakav neformalni oblik pomoći i naglašavaju kako im socijalni radnici i medicinsko osoblje pružaju najviše pomoći pri nastojanju da se dijete vrati u obitelj.

Svi biološki roditelji žele da se djeca vrate u obitelj. Smatraju kako je bolje financijsko stanje jedini uvjet koji moraju ispuniti, a financijsku pomoć vide kao najvažniju za povratak djeteta u obitelj. Nitko od ispitanih roditelja ne zna što učiniti kako bi se dijete vratilo u obitelj.

Odnosi između obitelji. Mlađa se djeca uglavnom raspituju o biološkim roditeljima i žele ih vidjeti i vratiti im se, a starija su djeca svjesnija situacije i ne idealiziraju roditelje.

Udomitelji uglavnom razgovaraju s djecom o biološkim roditeljima u onoj mjeri u kojoj djeca izražavaju potrebu za tim te na način koji je prikladan njihovoj dobi.

Komunikacija udomitelja i bioloških roditelja u prosjeku je dobra. Učestalost komunikacije u skladu je s pravnim propisima. Komunikaciju pokreću obje strane podjednako.

Udomitelji nemaju visoka očekivanja od bioloških roditelja, smatraju kako biološki roditelji nemaju dovoljno uvida u svoje ponašanje i ne žele se promijeniti.

Sociokulturne razlike odnose se na razlike u socioekonomskom statusu, vjerske razlike te razlike u načinu i metodama obrazovanja.

Biološki roditelji procjenjuju kako je komunikacija s udomiteljima dobra te kako je obje skupine podjednako iniciraju. Od udomitelja očekuju da se brinu o njihovoj djeci i osiguraju im kvalitetan život.

Poteškoće na koje nailaze u vezi s udomiteljima uglavnom uključuju nesporazume, zabranu komunikacije s djetetom i klevetanje pred djecom.

Obveze socijalnih radnika koje se odnose na suradnju s obiteljima. Udomitelji smatraju da je uloga socijalnih radnika pružanje potpore (razgovor i savjetovanje). Također uzimaju u obzir utjecaj koji oni mogu vršiti na biološke roditelje. Imaju jako dobar odnos sa socijalnim radnicima i od njih očekuju stalnu potporu.

Biološki roditelji smatraju da imaju dobar odnos sa socijalnim radnicima. Komunikaciju uglavnom započinju socijalni radnici. Uglavnom razgovaraju o pravima i obvezama bioloških roditelja. Socijalni radnici pomažu im savjetima u slučaju problema.

Socijalni radnici smatraju da je njihova uloga posredovati u postupku - oni olakšavaju upoznavanje djeteta i udomitelja. Najkorisnije i ključne vještine pri radu s udomiteljima i biološkim roditeljima jesu komunikacijske vještine, aktivno slušanje i vještine savjetovanja.

Da bi se osigurala primjerena suradnja potrebno je ispuniti mnogo uvjeta (ekonomski uvjeti, dobra priprema i potpora).

Socijalni radnici ocjenjuju suradnju s udomiteljima kao vrlo dobru, ali i smatraju da postoji prostor za poboljšanje. Suradnja s biološkim roditeljima lošije je ocijenjena. Socijalni radnici općenito vjeruju kako je udomiteljima i biološkim roditeljima potrebno mnogo potpore i savjeta.

Socijalni radnici od udomitelja očekuju da primjereno skrbe o udomljenoj djeci i pomognu im prilagoditi se novoj situaciji. Komunikaciju obično započinju obje strane, ovisno o potrebi. Vrlo se često komunikacija ostvaruje za vrijeme redovnih terenskih posjeta i obnavljanja dozvole za obavljanje udomiteljstva, ali i kad postoji potreba za razgovorom socijalnog radnika i udomljenog djeteta. Kako bi poboljšali suradnju s udomiteljima, pokušavaju podići svijest o njihovoj ulozi udomitelja i razgovarati o međusobnim očekivanjima.

Njihov odnos s biološkim roditeljima nije tako dobar kao odnos s udomiteljima. Očekuju od bioloških roditelja da prihvate udomitelje i steknu uvid u vlastito ponašanje.

Socijalni radnici pozitivno ocjenjuju svoj odnos s udomljenom djecom. Komunikacija ovisi o potrebama, a započinju je uglavnom udomitelji ili socijalni radnici. Obično razgovaraju o problemima prilagodbe i poteškoćama u školi. Od udomljene djece očekuju otvorenu i iskrenu komunikaciju.

Učink svog rada ocjenjuju kao dobar, no kažu da bi mogao biti mnogo bolji - glavni je razlog nedostatak vremena i radno preopterećenje.

Socijalni radnici nisu zadovoljni dobivenom potporom. Uglavnom je to potpora kolega. Svi su se socijalni radnici izjasnili kako očekuju stručnu superviziju pri radu s problematičnim obiteljima. Osim toga, htjeli bi dobivati potporu nevladinih udruga.

2.5. Italija

Udomiteljske obitelji. Četiri ispitane obitelji udomile su po jedno dijete, a dvije obitelji udomile su po dvoje djece. Jedna obitelj udomiteljstvom se bavi otprilike deset godina, a ostale četiri do pet godina. Obitelji iz Italije su: srodničke (jedna obitelj), profesionalne udomiteljske, nesrodničke, obitelji s nekoliko djece (jedna obitelj), povremeni udomitelji (tri obitelji). Prema mišljenju udomitelja, okolnosti zasnivanja udomiteljske obitelji su sljedeće: ljubav prema djeci, želja za pružanjem pomoći djeci u teškom razdoblju, angažiranje vlastite obitelji za pomoć nekome kome je potrebna, angažiranje vlastite djece za pomoć drugima, prethodno iskustvo u volontiranju. Iskustva koja su im pomogla prilikom pripreme za zasnivanje udomiteljske obitelji uključuju: obuku u Centru za udomiteljske obitelji, sastanke sa skupinom drugih udomitelja, seminare i konferencije, edukacije (npr. o upravljanju emocijama). Odluka o udomljavanju djeteta bila je povezana i s pokušajima pripremanja biološke djece i vlastitih roditelja te braće i sestara. Bilo je situacija u kojima „drugi članovi naše obitelji nisu odobravali odluku i nisu nas podržali“. Uvjeti koje treba ispuniti kad djeca postaju članovi udomiteljske obitelji uključuju brigu o zdravlju djeteta i njegovoj psihofizičkoj dobrobiti kao i jasan plan udomiteljske skrbi, svijest o tome da je dijete u središtu plana i da je njegova dobrobit najvažnija, jasne i izvedive ciljeve, empatiju, prihvaćanje, razumijevanje. Prilikom prepričavanja prvih susreta s djecom, udomitelji su spominjali „rađanje uzajamnih osjećaja od samog početka“, veliku znatiželju, snažne emocije, strah od mogućnosti da „nas djeca neće prihvatiti“. Socijalni radnici roditeljima su davali detaljne informacije o djeci i njihovim obiteljima, pružali su potporu djetetu te osiguravali pomoć u vezi s međusobnom komunikacijom. Dosad im je udomiteljstvo donijelo ljubav, obogatilo ih, promijenilo organizaciju života, održalo ih aktivnima, omogućilo im da nauče uspostaviti odnos s djetetom koje nije njihovo biološko dijete, omogućilo njihovoj djeci da upoznaju nove prijatelje i navelo ih da žive osviješteno. Omogućilo im je postizanje sljedećih ciljeva: održavanje jednake razine entuzijazma kao na početku, obraćanje pozornosti na potrebe djeteta, ljubav, pružanje potpore djeci i oblikovanje djetetova poštovanja prema udomiteljima,

izgradnju pozitivne slike života, praćenje djeteta pri povratku u biološku obitelj i poseban doživljaj za biološku djecu. Udomljena djeca pronašla su stabilnu obitelj, sigurna su i smirena, „konačno se ponašaju kao djeca“. Prema mišljenju jedne udomiteljice, dijete se moralo suočiti s ljubavlju prema biološkim roditeljima i udomiteljima.

Dijete se može vratiti biološkim roditeljima, i zato udomitelji pomažu biološkoj majci da postane brižnija prema djetetu, da se nauči oslanjati na sebe te uskladiti posao i brigu o djetetu. S druge strane, djeca u udomiteljskim obiteljima uče nove običaje, nove obrasce ponašanja koje nisu naučili u biološkoj obitelji. Udomitelji tvrde kako drugačija nacionalnost djeteta (marokansko porijeklo) ne predstavlja problem: ako je dijete rođeno u Italiji, naviklo je na kulturu te zemlje. Prema mišljenju udomitelja, kultura više utječe na odnos djeteta i biološke obitelji.

Biološke obitelji. Obitelji koje čine majka i djeca (tri obitelji) ili samo majka (dvije obitelji). Razlozi djetetova boravka u udomiteljskoj obitelji uključuju nedostatak člana obitelji, nekoga tko bi pružio pomoć, probleme pri usklađivanju posla i brige o djetetu, loše odnose s partnerom, samohrano roditeljstvo. Tri su majke izjavile kako nijedna promjena u obiteljskoj prošlosti ne bi spriječila smještanje djeteta u udomiteljsku skrb. „Jedina sam hraniteljica obitelji, moram raditi.“ Bilo bi lakše kad bi majke imale rodbinu u Italiji, ako bi našle posao i dobile potporu socijalne službe. Analiza njihovih odgovora upućuje na to da majke primjećuju pozitivan učinak djetetova boravka u udomiteljskoj obitelji, s obzirom na to da su njihovi emocionalni odnosi bolji. „Bolje ispunjavam njihove djetetove potrebe“, djeca imaju više povjerenja, bolje izražavaju emocije i prihvaćaju školske obveze.

U trima biološkim obiteljima iz Italije djeca žive s biološkom majkom (plan povremene udomiteljske skrbi), a vikende provode s udomiteljskim obiteljima (moguća su različita rješenja, npr. dijete može vikende provoditi s biološkom obitelji). Kao što jedna majka ističe, „dijete je sada samnom, razvijamo emocionalnu stabilnost u svojem odnosu“. Razlike između obitelji, poput vjeroispovijesti, financijske situacije, veličine obitelji ili nacionalnosti ne predstavljaju

problem. Prema mišljenju majki, djeca su sada bolje zbrinuta, postižu bolji uspjeh u školi i emocionalno su otvorenija. Plan povremene udomiteljske skrbi majkama omogućava da žive s djecom, obavljaju zadatke u sklopu plana, dobivaju informacije o djeci, održavaju odnose s udomiteljskom obitelji i postanu odgovornije. Jedna od majki koja ne živi s djetetom želi da se dijete vrati i nastoji popraviti životne uvjete.

Odnosi između obitelji. Analiza odgovora udomitelja i bioloških roditelja pokazuje da se redovito sastaju u sklopu probnih susreta. Obje kategorije roditelja navode taj oblik susretanja. Također se sastaju kad dovode djecu jedni k drugima u slučaju povremene udomiteljske skrbi. Prema iskazima udomitelja, učestalost susreta jest sljedeća: svakodnevno, nekoliko puta tjedno, svaka tri tjedna. Biološki roditelji spomenuli su učestalost od dva do tri puta tjedno ili "ne komuniciramo baš često".

Roditelji i udomitelji pozitivno ocjenjuju svoje međusobne odnose i ne spominju nikakve poteškoće. Udomitelji ističu kako je cilj njihova djelovanja podržati majke rješavanjem problema prepoznatih u sastavljenom planu udomiteljske skrbi, i pomoći im ponovno steći roditeljske vještine. Može se pretpostaviti da su djeca osobe koje najviše najviše povezuju udomitelje i roditelje, „dijete živi s majkom i očekuje njezinu potporu, ali i potporu udomiteljske obitelji“. Roditelji razgovaraju o djeci, potencijalnim problemima i planu. Očekivanja bioloških roditelja od udomitelja odnose se na skrb za djecu, pružanje potpore djetetu pri izgradnji povjerenja i emocionalnih odnosa. Nekoliko ispitanih roditelja (troje) izjavilo je kako ne bi promijenili ništa u tim odnosima.

Obveze socijalnih radnika koje se odnose na suradnju s obiteljima. Socijalni radnici komuniciraju s udomiteljima tako što ih posjećuju, prilikom sastanaka, elektroničkom poštom i telefonom kako bi provjeri li provodi li se plan udomiteljske skrbi, ocijenili napredak i utvrdili probleme. Zanima ih pružaju li udomiteljske obitelji primjerenu skrb djetetu, sudjeluju li u događajima koje organizira centar za udomiteljstvo, jesu li promijenili mišljenje o biološkim

roditeljima te jesu li uključeni u suradnju sa socijalnim radnikom. Socijalni radnici koji su sudjelovali u intervjuima podijelili su neke komentare o tome kako udomitelji nemaju povjerenja u socijalne radnike, ne pridržavaju se plana skrbi za dijete i umanjuju značaj djetetovih problema. Njihova ocjena odnosa s udomiteljima ovisi o situaciji svake pojedinačne obitelji, trenutnim problemima, pitanjima i provedbi plana. Kažu kako komuniciraju s obiteljima jednom do dvaput mjesečno, svaka tri mjeseca, a to također ovisi o stadiju provedbe plana.

Socijalni radnici češće se susreću s biološkim obiteljima - nekoliko puta mjesečno ili jednom mjesečno za vrijeme probnih susreta, te komuniciraju s terenskim socijalnim radnicima koji održavaju vezu s obiteljima. Teme razgovora jesu analiza provedbe plana udomiteljske skrbi, postavljeni ciljevi, odnosi bioloških roditelja, djece i udomitelja, obavljanje roditeljskih zadataka povezanih s djecom i provođenje vremena s njima.

Biološki roditelji ocjenjuju svoje odnose sa socijalnim radnicima kao dobre (četiri roditelja) ili loše (jedan roditelj). Udomitelji ih ocjenjuju kao jako dobre, naglašavaju kako dobivaju potporu kad im je potrebna, te kako je provedba plana pod nadzorom. Probni su sastanci još jednom spomenuti kao prilika za razgovor, planiranje i povezivanje.

Vještine koje socijalni radnici smatraju najkorisnijima pri obavljanju posla uključuju pripravnost, spremnost na pružanje pomoći, jasnoća područja djelovanja, sposobnost vođenja male skupine i fleksibilnost.

2.6. Poljska

Udomiteljske obitelji. U Poljskoj postoje sljedeće kategorije udomiteljskih obitelji: profesionalne i neprofesionalne (srodničke i nesrodničke).

Ispitane udomiteljske obitelji čine udomitelji (u slučaju neprofesionalnih obitelji to su djedovi i bake ili, nešto rjeđe, braća ili sestre bioloških roditelja), u nekim slučajevima vlastita (biološka) maloljetna djeca udomitelja i udomljena djeca. Njihove se financijske situacije razlikuju, prema iskazima udomitelja u nekim je razdobljima situacija loša, ali ponekad je vrlo dobra. Dob udomitelja jest od 30 do 73 godine. Osobe podmakle dobi su profesionalni srodnički udomitelji. Udomiteljske obitelji uključuju samce i osobe u braku.

U većini slučajeva udomiteljske obitelji iz Poljske udomljavaju jedno ili dvoje djece, ali u nekim slučajevima udomljeno je četvero djece (ako su braća i sestre). Dob udomljene djece smještene u ispitanе obitelji razlikuje se, od šest godina do odrasle dobi. Kad djeca postanu samostalna, a čak i nakon što zasnuju vlastite obitelji, i dalje održavaju komunikaciju s udomiteljskim obiteljima. Ispitanici se bave udomiteljstvom godinu dana do više od deset godina.

Razlozi iz kojih su se obitelji odlučile za udomiteljstvo razlikuju se od obitelji do obitelji. U slučaju profesionalnih obitelji, ti su razlozi povezani s prosocijalnim stavovima, spremnosti na djelovanje u korist drugih i pružanje pomoći („dugo smo razmišljali o tome“, primjer prijatelja koji su udomiteljska obitelj, uz prethodan kontakt s djetetom izvan obitelji), te činjenicom da ne mogu imati još jedno vlastito dijete. U slučaju neprofesionalnih udomiteljskih obitelji, razlozi su povezani s osjećajem odgovornosti prema unuku, članu proširene obitelji, čiji biološki roditelji nisu mogli ispuniti svoje roditeljske dužnosti (prerano su postali roditelji, ovisnici su). Srodnički udomitelji (bake i djedovi) svoju ulogu vrše bez ikakve specijalizirane obuke, rijetko pohađaju edukacije, uključujući i one specijalizirane. S druge strane, nesrodničke obitelji pohađaju specijalizirane obuke, sudjeluju u sastancima, radionicama i grupama za potporu. Također razgovaraju s drugim udomiteljskim obiteljima i prijateljima, a upravo su im ti neformalni razgovori najdragocjeniji („takva je razmjena iskustava najkorisnija“). U većini

slučajeva imaju roditeljsko iskustvo. Ispitanici različito ocjenjuju svoju pripremljenost za ulogu udomitelja, njihova su mišljenja često potpuno različita - neki od njih kažu kako su bili pripremljeni, drugi tvrde kako uopće nisu bili pripremljeni.

Prvi susreti s djecom koju udomitelji nisu prethodno poznavali održavali su se u ustanovama za skrb (poput dječjeg doma) u prisutnosti zaposlenika ustanove. Riječima jedne udomiteljice, „to je bilo samo izviđanje“. Zatim, kako je prepričala jedna druga udomiteljica, „posjećivali smo je u dječjem domu četiri mjeseca prije nego što se naviknula na nas“.

Kad govore o promjenama koje su im se dogodile u životu otkad su postali udomiteljska obitelj, udomitelji ističu određene poteškoće, tj. veću odgovornost, brzi ritam života, umor, veću količinu obveza i aktivnosti, probleme u ponašanju u obitelji, koji su također povezani s biološkom djecom (dolazi do promjene ponašanja biološke djece – javljaju se ljubomora, preuzimanje obrazaca ponašanja udomljene djece, suparništvo oko pažnje roditelja). Također primjećuju pozitivne aspekte udomiteljstva, poput „pomlađivanja“ do kojeg dolazi zbog oživljavanja roditeljske uloge, promjene dnevne rutine (potrebe za boljom organizacijom vremena).

Udomitelji smatraju da skrb koju pružaju djeci uglavnom zadovoljava osnovne potrebe, poput osjećaja sigurnosti, mira, ljubavi, osjećaja pripadnosti kao i materijalne zbrinutosti, te da su biološkoj obitelji pružene pouzdane informacije o djeci. Prema mišljenju udomitelja, u pogledu odgoja djece (različitih prioriteta), između biološke i udomiteljske obitelji postoje socijalne razlike, kao i razlike povezane sa životnim i stambenim uvjetima, a prisutne su i razlike u vjeroispovijesti, no udomitelji ih ne doživljavaju kao problem. Djeca mogu prakticirati vjeru u čijem su duhu odgojena u biološkoj obitelji. U slučaju kulturnih razlika, socijalni radnici naglašavaju problem romske djece pri ispunjavanju uvjeta u javnim školama, no kažu i kako su „Romi dobri udomitelji“.

Udomiteljske obitelji koriste se različitim oblicima pomoći, koji su povezani s institucijama (poput centara za socijalnu skrb, centra za psihološko i pedagoško savjetovanje) i specijaliziranim stručnjacima, tj. psiholozima, pedagozima, koordinatorom za smještanje u

srodničku udomiteljsku skrb, uključujući volontere i crkvene udruge za potporu, kao i neformalnu potporu unutar obitelji (muž, djeca, šogorica, sestra, roditelji, majka, otac). Uglavnom cijene potporu osoba pripremljenih za obavljanje stručne djelatnosti koje imaju kompetencije u određenom području (poput pravnika, psihologa, pedagoga).

Udomitelji komuniciraju s djelatnicima socijalnih službi prema potrebi. U većini slučajeva razgovaraju o svakodnevnim problemima s kojima se obitelj suočava, organizaciji djetetova slobodnog vremena (odlazaka u kino, kazalište, na piknike, natjecanja), djetetovu zdravlju, korištenju medicinske (specijalističke) pomoći, mogućnosti za primanje institucionalizirane obiteljske potpore, uključujući financijsku potporu (subvencije za ljetne kampove), a često razgovaraju o problemima u ponašanju. Hvale se djetetovim uspjesima (pobjedama na natjecanjima, činjenicom da je dijete upisalo višu školsku godinu) i informiraju o događajima važnima za obitelj.

Udomitelji opisuju svoje odnose s djecom kao dobre („snažne, kao u obitelji“, „kao i s vlastitom djecom“). Međutim, ukazuju i na određene čimbenike koji otežavaju te odnose, poput djetetove odanosti biološkim roditeljima, duševne bolesti i neprimjerenog ponašanja. Neka su djeca agresivna prema udomiteljima i socijalnim radnicima, a druga su, suprotno tome, povučena. Djeca također pokazuju simptome teških emocionalnih problema, možda zbog previše proživljenih teških iskustava („dijete je boravilo u previše ustanova“). U situacijama kad se obitelji ne znaju suočiti s problemima, plaše djecu socijalnim radnicima („ili će te teta odvesti u dječji dom“).

Od ciljeva koje su postigli, udomitelji nabrajaju: osnivanje obitelji, stabilizaciju djetetova obiteljskog života, bliske odnose s djetetom i osobno ostvarenje u ulozi udomitelja. Također naglašavaju da prednosti djetetova boravka u udomiteljskoj obitelji uključuju novu obitelj, upoznavanje pravila i učenje o njihovoj primjeni (djeca uče što je to rad, odgovornost), poboljšanje djetetova zdravlja, regulaciju djetetova dnevnog ritma, jačanje osjećaja sigurnosti, poboljšanje školskih rezultata (nadoknada propuštenog), kušanje novih obroka, okusa („jedu i drugu hranu, ne samo jabuke“).

Prema mišljenju socijalnih radnika, udomiteljskoj bi obitelji trebalo oduzeti djecu u slučajevima psihičkog zlostavljanja, ako je udomitelju dijagnosticirana duševna bolest, ako je dijete zanemareno, ako udomitelji zloupotrebljavaju alkohol ili ne žele surađivati u slučaju poteškoća, ako je zdravstveno stanje udomitelja loše, ako obitelj prestane ispunjavati svoje obrazovne i skrbničke funkcije i ne prima primjerenu potporu.

Biološke obitelji. Neke su biološke obitelji jednoroditeljske obitelji. Čine ih osobe u partnerskim ili bračnim vezama kojima je barem jedno dijete smješteno u udomiteljsku obitelj.

Biološki roditelji smatraju kako su njihova djeca smještena u udomiteljske obitelji zbog toga što su oni nezaposleni, zbog teških životnih uvjeta, loše financijske situacije, ovisnosti, emocionalnih problema i problema pri ostvarenju roditeljske uloge. Svjesni su toga da, ako žele povratak djeteta, moraju promijeniti svoj život u pogledu ispunjavanja roditeljskih dužnosti i poboljšati životne uvjete, podvrgnuti se liječenju ovisnosti ili se suzdržati od konzumacije alkohola te pronaći posao. Biološki roditelji smatraju kako su razlike između udomitelja i njih samih povezane sa životnim uvjetima, roditeljskim vještinama i iskustvom u odgoju djece. Kao osobe koje su im najviše pomogle pri nastojanju da se djeca vrate u obitelj ističu djelatnike centara za socijalnu skrb, obiteljske pomoćnike, psihologe i udomitelje, skrbnike imenovane sudskom odlukom i svoju obitelj (majku). Biološki roditelji kažu kako se koriste institucionalnom pomoći (centri za socijalnu skrb, nevladine udruge, domovi za djecu) i pomoći specijaliziranih stručnjaka (psihologa, terapeuta). Neki od njih ističu kako mogu računati na neformalnu pomoć rodbine (majke, majčinog partnera), udomitelja i susjeda. Međutim, neke biološke obitelji tvrde kako ne primaju nikakvu pomoć.

Roditelji koji komuniciraju sa socijalnim radnicima ocjenjuju komunikaciju kao dobru ili vrlo dobru. U većini slučajeva komuniciraju telefonom i/ili osobno, na inicijativu socijalnog radnika ili roditelja. Analiza odgovora pokazuje da komunikaciju u većini slučajeva započinje majka koja želi vratiti dijete. Teme sastanaka obično su formalna pitanja (dugovi, olakšice, naknade), traženje posla, preniski prihodi (spremnost na pokretanje vlastite poslovne djelatnosti) i

komunikacija s djecom. Biološki roditelji komuniciraju sa socijalnim radnicima u slučajevima kad žive s udomiteljskom obitelji (to je nešto što se ne bi trebalo događati, ali moguće je u slučajevima kad je udomiteljska obitelj srodnička).

Odnosi između obitelji. Komunikacija između udomiteljskih obitelji, djece i bioloških obitelji razlikuje se, u nekim je slučajevima česta i kvalitetna, u drugima rijetka, ali redovna (primjerice, kada je biološki roditelj u zatvoru). Prema mišljenju udomitelja, njihova je komunikacija s biološkim roditeljima rijetka. Često nemaju informacije o tome gdje se biološki roditelji nalaze, ne mogu uspostaviti kontakt s njima, a to otežava skrb za djecu, osobito u slučaju bolesti ili boravka u bolnici kada je za liječenje djeteta potrebna pisana suglasnost bioloških roditelja. Postoje situacije kada biološki roditelji žele svoju djecu natrag te tada započinju komunikaciju s udomiteljskom obitelji i djecom. Međutim, u većini slučajeva odnose s biološkim roditeljima uspostavljaju udomitelji i osobito ih zanimaju formalnosti povezane s djetetovom situacijom (poput dobivanja suglasnosti za liječenje ili putovanje u inozemstvo). Za vrijeme sastanaka roditelja i udomitelja može biti prisutan socijalni radnik iz centra za socijalnu skrb kako bi olakšao uzajamnu komunikaciju.

Odgovori udomitelja upućuju na to da boravak djece u vlastitom domu nije potaknuo nikakve promjene situacije niti ponašanja bioloških roditelja koji i dalje konzumiraju alkohol, ne brinu se za djecu, ne održavaju komunikaciju s djecom i lažu. Udomitelji vjeruju kako boravak djece u udomiteljskoj obitelji biološkim roditeljima olakšava život, s obzirom na to da više nemaju odgovornosti. Prema mišljenju udomitelja, poteškoće u odnosima s biološkim roditeljima povezane su sa svađama, fizičkim sukobima, iznošenjem laži za vrijeme sastanaka, izbjegavanjem komunikacije s djecom, prebacivanjem odgovornosti za brigu o djetetu i njegov odgoj na udomiteljsku obitelj, nedostatkom inicijative bioloških roditelja za vraćanje djece, poticanjem djece na pružanje otpora udomiteljima (neprijateljski odnos prema udomiteljima), te iskorištavanjem udomitelja (u pogledu financijskih sredstava). Osim toga, odnosi između obitelji ponekad su otežani zbog psihičkog poremećaja ili invaliditeta biološkog roditelja.

Udomitelji razgovaraju s djecom o njihovim obiteljima ovisno o potrebama. Djeca ponekad sama započnu razgovor o biološkim roditeljima. Profesionalni udomitelji govore pozitivno o djetetovim biološkim roditeljima i žele suradnju s njima kako bi se djeca mogla vratiti svojim biološkim obiteljima. S druge strane, srodnički udomitelji ne govore uvijek pozitivno o biološkim roditeljima. U nekim slučajevima zabranjuju ili sprječavaju kontakt s biološkim roditeljima, iako im se djeca žele vratiti jer su s njima emocionalno povezana, pogotovo ako se radi o mlađoj djeci.

Povratak djece u biološku obitelj najčešće je praćen potporom socijalnih radnika, obiteljskih pomoćnika, koordinatora smještanja u srodničku udomiteljsku skrb, skrbnika i djelatnika doma za djecu.

U nekim slučajevima odnosi između obitelji su takvi da biološki roditelji viđaju djecu. Prema odgovorima ispitanika, susreti su malobrojni (rijetko, tri puta godišnje, za božićne blagdane), komunikacija je povremena ali osobna. Djeca često nisu u kontaktu s roditeljima jer im je odnos raskinut. Također postoje slučajevi neizravne, telefonske komunikacije (čak nekoliko puta dnevno). Započinju je obje kategorije obitelji i djeca. Međutim, u nekim situacijama biološki roditelji žele vratiti potpuna roditeljska prava i tada komuniciraju s djecom redovno i često, nekoliko puta tjedno, jednom tjedno (vikendima) ili jednom u dva tjedna. Udomitelji kažu kako biološki roditelji nedostaju djeci i ona ih idealiziraju, ali ponekad ih se također srame i izbjegavaju kontakt s njima (osjećaju odbojnost prema njima), a njihov je osjećaj emocionalne sigurnosti nestabilan.

U svojim su odgovorima biološki roditelji različito ocijenili svoje odnose s udomiteljima. Neki su im roditelji dali vrlo dobru ocjenu (zahvalni su za njihovu pomoć i brigu o djeci) ili dobru ocjenu (dobri, zadovoljavajući odnosi). Ako se organiziraju susreti, iniciraju ih i biološki roditelji i udomitelji. Za vrijeme tih susreta razgovaraju o problemima s kojima se djeca suočavaju, sastancima, uspjehu u školi ili vrtiću, ponašanju, posjetima liječniku i financijskim problemima.

Biološki roditelji doživljavaju socijalne radnike kao osobe koje nadziru odnose i upravljaju situacijom.

Biološki roditelji tvrde kako aktivno provode slobodno vrijeme s djecom (u šetnjama, vožnji biciklom), igraju se s djecom kod kuće, odlaze u igraonicu ili posjećuju rodbinu. Vjeruju kako su njihovi odnosi s djecom komplicirani zbog ponašanja djece koja ponekad plaču, buntovna su i ne znaju se igrati. Neki biološki roditelji tvrde da znaju sve o problematici svoje djece i upoznati su s njihovim uspjesima, npr. dobrim ocjenama u školi, korigiranju govorne mane, poboljšanju zdravlja, stjecanju novih vještina (povećanju djetetove samostalnosti, učenju novih recitacija, melodija, slova). Drugi govore upravo suprotno - žale se kako nemaju najnovije informacije o svojoj djeci.

Biološki roditelji žele da im se djeca vrate, iako neki od njih kažu da je to trenutno nemoguće. Prepreku predstavljaju nedostatak prihoda i neprikladni životni uvjeti ili situacija (partner u zatvoru, ovisnost). Kako bi omogućili povratak djece, roditelji održavaju kontakt s njima, pojavljuju se na sudu, traže posao, organiziraju formalnosti i brinu se za svoje zdravlje. Tvrde kako sudjeluju u skrbi za djecu smještenu u udomiteljsku obitelj tako što se s njima igraju, pružaju pomoć (materijalnu, financijsku, obrazovnu) u skrbi za dijete, donose određene odluke te su prisutni u teškim situacijama (primjerice, kada je dijete u bolnici). Također sudjeluju u važnim događajima za dijete (poput rođendana).

Obveze socijalnih radnika koje se odnose na suradnju s obiteljima. Socijalni radnici komuniciraju s neprofesionalnim udomiteljskim obiteljima svaka dva mjeseca i s profesionalnim udomiteljskim obiteljima jednom mjesečno. Ako dođe do teške situacije za dijete i obitelj, socijalni radnik češće komunicira s njima. Drugačije je ako postoji obiteljski pomoćnik koji surađuje samo s biološkom obitelji kako bi spriječio učinak štetnih elemenata u djetetovu životnom okruženju i spriječio smještanje djeteta u udomiteljsku skrb (obitelj ili ustanovu), ili kako bi djetetu omogućio povratak u udomiteljsku obitelj. Komunikacija pomoćnika i obitelji redovita je, održava se najmanje jednom tjedno ili češće, a u kriznim situacijama susreću se čak i

četiri puta tjedno, no za vrijeme posljednjih šest mjeseci rada s obitelji broj sastanaka smanjuje se na jedan posjet svaka dva tjedna.

Socijalni radnici ističu kako njihova uloga uglavnom podrazumijeva praćenje bioloških obitelji. Oni pružaju socijalnu potporu: emocionalnu, evaluacijsku i instrumentalnu (osobito u vezi sa savjetovanjem o rješavanju pojedinačnih teških situacija, podnošenju zahtjeva, postupku prijave djeteta smještenog u udomiteljsku obitelj za boravak u ljetnom kampu ili upisu djeteta na tečaj plesa, postupku stjecanja potpunih roditeljskih prava nad djetetom koje se vratilo iz udomiteljske obitelji).

Socijalni radnici ističu kako imaju ulogu savjetovatelja i ponekad posrednika; ponekad su samo prisutni za vrijeme susreta članova obitelji (obično na zahtjev jedne od strana: djeteta ili udomitelja). Pomažu neprofesionalnim udomiteljskim obiteljima pri suočavanju s teškim situacijama (koje su, između ostalog, povezane s organizacijom slobodnog vremena tinejdžera, davanjem veće slobode djetetu pri izboru prijatelja i davanjem dopuštenja za dolaza kući nakon 20 sati, ili određivanjem obiteljskih pravila, osobito ako su udomitelji djed i baka).

Socijalni radnici također ističu kako obavljaju dijagnostičke aktivnosti. Njihov je zadatak prepoznati potrebe obitelji i pomoći pri njihovom ispunjenju. Potiču brojne aktivnosti, ali ne sudjeluju izravno u rješavanju obiteljskih problema „jer obitelj mora samostalno riješiti svoje probleme“. Kao što naglašavaju, oni ponekad predstavljaju „vezu“, „posrednika“ između obitelji i specijaliziranih stručnjaka u različitim područjima, npr. psihologa, socijalnih radnika ili ustanova za potporu poput specijaliziranih, obiteljskih, psiholoških ili edukacijskih centara, jedinica za rad s ovisnicima, kulturnih i obrazovnih institucija. Udomiteljske i biološke obitelji smatraju kako socijalni radnici imaju funkciju nadziranja.

2.7. Rumunjska

Udomiteljske obitelji. Ispitane su obitelji profesionalne udomiteljske obitelj koje su prihvatile nekoliko djece, a udomiteljstvom se bave 11-16 godina. Dvije su obitelji udomile četvero djece, a tri obitelji udomile su dvoje djece. U nekim obiteljima žive udomljena i biološka djeca. Okolnosti zasnivanja udomiteljske obitelji uključuju: određeno zanimanje, odvođenje djeteta iz ustanove i odgoj bez formalnosti, dugogodišnji interes za rad s djecom, činjenicu da nemaju vlastite djece i supruga, dramatične događaje u obitelji (bolest, smrt), činjenicu da su biološka djeca napustila dom i lošu financijsku situaciju u obitelji. Prilikom pripreme za novu ulogu, udomiteljima je koristilo pohađanje stručnih edukacija, iskustvo odgoja vlastite djece i stručno obrazovanje (npr. medicinske sestre), pomoć kćeri (socijalne radnice), potpora obitelji i ponekad susjeda. Udomiteljske obitelji smatraju kako je stručna priprema važna jer je potrebna i predstavlja mogućnost za upozavanje drugih udomitelja s kojima mogu razmijeniti iskustva. S druge strane, obveza obnove dozvole za obavljanje udomiteljstva predstavlja „nepotrebnu gnjavažu, ono što vam zaista treba jest upućenost u specifične probleme, a ne ponavljanje prethodnih tema“.

Postupak smještanja djeteta u udomiteljske obitelji započinje telefonskim pozivom socijalnog radnika nekoliko dana prije dovođenja djece, a zatim socijalni radnik dovodi djecu. Udomitelji naglašavaju činjenicu da su putem telefona primili određene informacije o djeci, nisu znali mnogo o njima, te da su im ostale informacije prenesene tek nakon što su udomili djecu. Jedna je obitelj ustvrdila da su postavljeni pred gotov čin. Udomitelji se sjećaju da je prvi sastanak s djecom praćen osjećajem zabrinutosti, pripravnosti, uzbuđenja, i želje da djeci pruže potrebnu skrb. Udomitelji vjeruju kako je važno pružiti pažnju i ljubav udomljenom djetetu, udovoljavati njegovim potrebama i razumjeti ga, poznavati njegovu povijest bolesti (npr. lijekove koje dijete uzima), i vjerovati da „dijete stvara program“ podrške, s obzirom na to da je nemoguće predvidjeti sve ishode ili planirati. Analizirani odgovori uključuju i komentare o

sadašnjoj perspektivi (nakon nekoliko godina udomiteljskog iskustva): potrebno je distancirati se od udomljenog djeteta, ostvariti ravnotežu distance i ljubavi.

Čini se da udomiteljima iskustvo udomljavanja pruža mnogo snage, kažu kako su stvorili više lijepih uspomena, život im je ispunjen, djeca su ispunila prazninu u njihovu životu, sada je sve potpuno, a majka je „zaboravila na svoju dob“. Djeca su važna, njihovo „bolje djetinjstvo podrazumijeva bolju mladost“, važan je osjećaj odgovornosti za pružanje potpore. Udomitelji trenutno ističu sljedeće poteškoće u odnosu s djecom: nedostatak poštovanja prema udomiteljima, probleme u ponašanju, probleme s disciplinom i tipične probleme tinejdžera. Udomitelji smatraju kako su ciljevi koji se mogu ostvariti u udomiteljskim obiteljima usmjereni na djecu. U svim ispitanim obiteljima udomitelji su ponosni na djecu i vjeruju kako su odgojili snažne ličnosti, djeca su obrazovana i društvo ih prihvaća, izgledaju poput druge djece i postižu uspjeh u životu, „lijepo napreduju“ i imaju lijepe uspomene na udomitelje.

Biološke obitelji. U četirima ispitanim biološkim obiteljima u udomiteljsku je obitelj odvedeno jedno dijete, a u jednoj obitelji odvedeno je dvoje djece. Biološke su obitelji nepotpune obitelji, a uglavnom ih čine majka i njezin trenutni partner, koji u nekim slučajevima ne sudjeluje u obiteljskom životu. Tri obitelji imaju više djece (osmero ili četvero). Jednu je biološku obitelj u istraživanju predstavljao otac. Prema mišljenju roditelja, razlozi za smještanje djece u udomiteljsku obitelj su sljedeći: nedostatak materijalnih, financijskih sredstava za odgoj djece, zdravstveni problemi djece (poput celijaklije), majčina nemogućnost dojenja, činjenica da majčini roditelji nisu prihvatili dijete, majka je napustila dijete (majka je optužila oca za alkoholizam i agresiju), smrt bake i briga o bolesnom ocu. Roditelji su davali sljedeće odgovore na pitanja o prošlosti: da majka nije otišla, da se partner više angažirao, da baka nije umrla, da su imali posao, životne i financijske uvjete, ne bi došlo do napetosti u obiteljskim odnosima.

Svi ispitanici roditelji žele da se djeca vrate u obitelj. Prema tome, na temelju analize odgovora može se zaključiti kako poduzimaju odgovarajuće aktivnosti poput održavanja odnosa s djecom, posjećivanja, prikupljanja informacija o njima i primjene uputa socijalnih radnika. Dvoje

roditelja nije odgovorilo na pitanje. Komentar osobe koja je provodila intervju otkriva da većina roditelja živi u romskoj zajednici i posjećuje djecu jednom do dvaput godišnje, te da nemaju dovoljno financijskih sredstava za odgoj djece. Analiza odgovora udomitelja pokazuje da se svako dijete nalazi u drugačijoj situaciji - neka djeca uopće nemaju kontakt s biološkim roditeljima, a druga održavaju neredovitu komunikaciju ili su ih roditelji jednom posjetili, no ima i slučajeva u kojima roditelji posjećuju dijete dva do tri puta mjesečno ili češće.

Odnosi između obitelji. Odnosi između udomiteljske obitelji, djece i biološke obitelji u svakoj su udomiteljskoj obitelji drugačiji. Susreti se održavaju u domu udomiteljske obitelji ili u uredu. Iniciraju ga udomitelji, biološki roditelji ili socijalni radnik. Udomitelji te odnose ocjenjuju pozitivno ili negativno. Ocjena je pozitivna u slučajevima kad biološki roditelji posjećuju svoju djecu, a pritom ne narušavaju njihovu sigurnost, kad mogu razgovarati o problemima s kojima se djeca nose, njihovom obrazovanju, budućnosti, napretku, svakodnevnim situacijama, te kad je moguće ponovno ujedinjenje obitelji ako biološki roditelji zauzmu kooperativan stav. Jedna udomiteljica naglašava kako prihvaća biološke roditelje takve kakvi jesu. S druge strane, ocjena je negativna ako roditelji za vrijeme susreta uznemiruju djecu agresivnim ponašanjem ili zloupotrebom alkohola, ako nisu sposobni ili ne žele razgovarati s djecom, ako vrijeđaju ili su neprijateljski nastrojeni prema udomiteljima, ako djeci daju prazna obećanja, ako se djeca s njima ne žele sastajati i nervozna su uoči susreta. Jedno se mlađe dijete uklopilo u udomiteljsku obitelj tek nakon što ga je biološki otac (koji je bio agresivan i ironičan) prestao posjećivati. Jedan se udomitelj kritički osvrnuo na prava bioloških roditelja. Ne smatra da problem predstavlja njihovo pravo na posjećivanje djeteta (htio bi ograničiti njihovo pravo na donošenje odluka o djetetu smještenom u udomiteljsku obitelj), nego njihovo ponašanje koje komplicira odnose i činjenica da ne unaprjeđuju svoje vještine odgoja djece - govore kako će vratiti djecu nakon što u udomiteljskoj obitelji provedu 11 godina ili kad napune 18 godina.

Ponekad udomitelji ističu činjenicu da je teško vratiti djecu biološkoj obitelji, i zato je za njih važno razviti sposobnost prihvaćanja rastanka s djecom. Jedna od udomiteljica je „sretna

kad doživi povratak djeteta obitelji“. Povratak djeteta u obitelj predstavlja složen problem. Jedna biološka majka rekla je kako bi njezin sin u udomiteljskoj obitelji imao bolje uvjete nego u biološkoj. Dijete ne želi napustiti životne uvjete koji su mu osigurani u udomiteljskoj obitelji i živjeti u uvjetima koje nudi biološka obitelj. Jedan udomitelj smatra kako se dijete razlikuje od bioloških roditelja, npr. dijete je sitničavo kad se radi o higijeni, a biološki roditelji to nisu. Jedna je udomiteljica zabrinuta za djecu, ali im nudi bezrezervnu podršku. Udomitelji su sumnjičavi oko toga hoće li biološki roditelji razumjeti potrebu za promjenama (u održavanju higijene, nabavi hrane, brizi o obrazovanju, poboljšanju roditeljskih vještina) koje se moraju dogoditi kako bi se dijete moglo vratiti u obitelj. Na pitanje što je važnije - rodbina ili potpora u udomiteljskoj obitelji, jedan udomitelj odgovara kako je udomiteljska srb bolja.

Analiza odgovora bioloških roditelja odražava njihovu ocjenu odnosa s udomiteljima. Primjerice, roditelji govore o „lošem početku“ odnosa koji su prilično složeni. Naglašavaju kako vjeruju da udomitelji dobro odgajaju i vole djecu. Jedan je otac kritičan prema problemima koje unosi u odnos s djetetom (verbalnu agresiju) i izražava odluku „o tome kako će biti bolji prema djetetu“. Otac zahtijeva susrete, socijalna radnica ga podržava, objašnjava sve detalje i osigurava informacije u vezi s pravnim propisima (primjerice, o djetetovu povratku). Jedna majka ističe kako ne poznaje udomiteljsku obitelj jer joj socijalna radnica ne dopušta susrete s djetetom. Biološki roditelji od udomitelja očekuju da dobro odgajaju njihovu djecu. Kažu kako se s udomiteljima sastaju svaki drugi dan, jednom tjedno, svaka tri mjeseca, a u jednom slučaju dogodio se samo jedan sastanak.

Obveze socijalnih radnika koje se odnose na suradnju s obiteljima. Socijalni radnici mogu pomoći obiteljima da oblikuju svoje odnose. Jedan od njih rekao je kako su posjeti biološkoj obitelji važniji od posjeta udomiteljima. Susreti s udomiteljima događaju se svaki mjesec, svaka tri mjeseca, dvaput godišnje, ali i češće u kriznim situacijama - čak i svaki dan. Socijalni radnici ne pridržavaju se posebnih datuma susreta, skloniji su osobnoj komunikaciji u

uredu ili u domu udomitelja, te telefonskom kontaktu. Predmeti razgovora su obrazovanje djece, njihovi problemi, odnosi s djetetovim roditeljima, dokumentacija, problemi povezani s usvajanjem, osvješćivanje udomitelja za probleme s kojima se suočava biološka obitelj. Očekivanja socijalnih radnika od udomitelja uglavnom su povezana s djetetom. Oni ukazuju na potrebu za više iskrenosti i otvorenosti udomitelja za probleme djeteta, veću pozornost usmjerenu na njegovo ponašanje, razgovor s djetetom o biološkim obiteljima. Socijalni radnici naglašavaju najosnovnije vrijednosti u odnosu s udomiteljima - iskrenost, otvorenost, povjerenje.

Analiza odgovora socijalnih radnika pokazuje da oni rijetko komuniciraju s biološkim obiteljima, sastaju se u uredu ili u romskoj zajednici (npr. dvaput godišnje) jer je s njima teško dogovoriti susret, „oni se sele od mjesta do mjesta“. Ti se sastanci održavaju češće u slučajevima kada biološki roditelji zahtijevaju ponovno ujedinjenje obitelji. Socijalni radnici nastoje pojednostaviti odnose roditelja i djece, biti prisutni prilikom njihovih razgovora, ohrabriti roditelje, doprinijeti iskorjenjivanju predrasuda prema Romima, dogovori sastanke s udomiteljima (koji nisu uvijek voljni sastati se s roditeljima Romima). Socijalni radnici napominju da se ponekad sve svodi na to da biološki roditelji trebaju donijeti odgovornu odluku - održavati odnose s djecom ili im dati šansu da budu posvojena. Socijalni radnici također pružaju informacije o udomiteljskoj obitelji, „pred biološkim roditeljima hvale postupke udomitelja“, ali najčešće upozoravaju roditelje na to da moraju biti spremni na uspostavljanje suradnje.

Biološki roditelji govore o dobrim i lošim odnosima sa socijalnim radnicima. Odnosi su dobri ako socijalni radnici „ne promatraju Rome svisoka“, ako održavaju aktivan odnos s obitelji, ako uvijek pružaju pomoć i informacije o djeci ili njihovom povratku u obitelj. Negativne ocjene povezane su sa situacijama u kojima se socijalni radnici prema roditeljima odnose s prezirom, ne pružaju informacije i „nije ih briga“. U nekim slučajevima majka ne poznaje socijalnu radnicu koja se brine za njezino dijete.

Udomitelji se susreću sa socijalnim radnicima svaki mjesec za vrijeme takozvanog „dana za naplatu računa“, ili češće, kad je dijete bolesno ili postoje neki drugi problemi, ili prilikom dovođenja ili odvođenja djeteta iz obitelji. Udomitelji opisuju te odnose kao službene - ako su

povezani s formalnim pitanjima, ili iskrene - ako vjeruju socijalnom radniku, zadovoljni su suradnjom i socijalni radnici savjesno obavljaju svoje dužnosti.

Socijalni radnici nabrojali su sljedeće vještine koje im pomažu oblikovati odnose s drugima: komunikacijske vještine, slobodoumnost, empatiju, iskustvo, poznavanje psihoterapijskih metoda, strpljivost, vjeru, povjerenje, smisao za humor. Također kažu kako bi voljeli dogovoriti više susreta bioloških roditelja, udomitelja, djece i socijalnih radnika.

Sažetak

Analiza podataka prikupljenih u udomiteljskim obiteljima iz Rumunjske omogućava opis obilježja obitelji s više djece koje udomljavaju romsku djecu. U takvim obiteljima žive i djeca koja čekaju posvajanje te djeca koja su u obitelj dovedena kao bebe i ostala su ondje do odrasle dobi. Analiza podataka prikupljenih u udomiteljskim obiteljima iz Italije pokazuje da postoji problem povezan s privremenim boravkom djeteta u udomiteljskom okruženju i povratkom biološkoj obitelji. Od pet bioloških obitelji iz Italije, tri su majke uspjele vratiti ukupno četvero djece, a u jednoj obitelji u tijeku je postupak povratka djeteta. Postupak povratka djeteta biološkoj majci predstavlja nadahnuće za daljnje aktivnosti u sklopu plana. S druge strane, analiza podataka prikupljenih u udomiteljskim obiteljima iz Njemačke pokazuje da postoje stadiji prilagodbe djeteta udomiteljskom okruženju te da udomitelji pružaju potporu biološkim roditeljima. Analiza odnosa između obitelji u Poljskoj pokazuje da biološki roditelji zauzimaju problematičan stav.

Odgovori roditelja i socijalnih radnika iz Austrije upućuju na to da biološki roditelji imaju poteškoća sa sudjelovanjem u djetetovu životu. Većina njih ne poduzima nikakve aktivnosti kako bi vratili svoju djecu. S druge strane, podaci prikupljeni od ispitanika iz Švicarske skreću našu pozornost na činjenicu koju su istaknuli socijalni radnici, da biološki roditelji u trenutku odvođenja djeteta mogu reagirati nasilno, a ta se reakcija manifestira drhtanjem, vrištanjem, suzama i psovanjem. Preplavljeni su osjećajem zabrinutosti za dijete, također su tužni

i bijesni, javljaju se tjelesni simptomi poput mučnine u želucu, smanjenja ili gubitka apetita, strašnih glavobolja, nesanicе i iscrpljenosti, te im je zbog toga potrebna pomoć. Iz odgovora udomitelja iz Hrvatske može se iščitati da je problem u tome što udomitelji nemaju visoka očekivanja od bioloških roditelja, smatraju kako biološki roditelji nemaju svijest o svojem ponašanju i ne žele se promijeniti. Čini se da u većini zemalja koje sudjeluju u provedbi plana udomitelji imaju takvo mišljenje o biološkim roditeljima.

3. Problemi u odnosima² bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika

U ovom odjeljku opisani su problemi u odnosima bioloških obitelji, udomiteljskih obitelji i socijalnih radnika spomenuti u intervjuima.

Biološke obitelji. Biološki roditelji (majke i očevi) koji su sudjelovali u pojedinačnim intervjuima uključivali su osobe koje su ukazale na probleme u odnosima s udomiteljima i djecom koja su kod njih smještena:

- Austrija - samo su dvije osobe komentirale učestalost susreta („Vjerojatno redovitije susrete“) i problematične odnose s djetetom („Ponekad se uopće ne osjećam kao da sam mu mama. Zapravo sam samo gošća ili starija prijateljica“). Većina bioloških roditelja nije govorila ni o kakvim problemima u odnosu s udomiteljskom obitelji ili djecom, s obzirom na to da s njima ne komuniciraju.

---

² Društveni odnos podrazumijeva vrstu odnosa između aktivnih subjekata koji uspostavljaju pojedinci i druge osobe, uključujući elemente društvenog okruženja. Moguće je razlikovati nekoliko vrsta društvenih odnosa, poput prijenosa, razmjene (trgovine ili razmjene darova), uzajamnog dijeljenja ili simetrije i asimetrije odnosa. Marynowicz-Hetka E. (2006),

Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki, Vol.1 Varšava, Wydaw. Naukowe PWN; Wagner A. (1998), *Reprezentujemy homogeniczny czy heterogeniczny paradygmat naukowy?*, u: *Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka. Stan i perspektywy*, Cyrańska, E., Marynowicz-Hetka E., Piekarski J. (ur.), Łódź-Varšava, Wydaw. UŁ, ŁTN, WSP, ZNP.

– Švicarska – previše djece u udomiteljskoj obitelji i posljedična iscrpljenost udomitelja, nedostatak mogućnosti izmjene izvornog dogovora dviju obitelji („Htjela bih da prespava kod mene, ali udomitelji nisu baš fleksibilni po tom pitanju“). Biološki roditelji naglašavaju kako bi udomitelji trebali imati razumijevanja za njih, oni imaju povjerenja u službu za udomiteljsku skrb i njihovu stručnost, također vjeruju udomiteljima, udomitelji bi trebali izgraditi kvalitetan i konstruktivan odnos s biološkom obitelji. Poteškoće u odnosima s djecom rezultat su njihova ponašanja: puno vremena provodi s društvom i ostaje vani dokasno, također posjećuje lokalni klub za mlade; ona je sjajna komičarka i često laže biološkim roditeljima, teško je u nju imati povjerenja.

– Njemačka – prema mišljenju jednog biološkog roditelja, „neprimjereno“ ponašanje i skrb udomitelja, osjećaj osramoćenosti kada je kći udomiteljicu nazvala „mama“. Jedna je majka istaknula nepovjerenje koje su udomitelji iskazali kad su rekli kako se njezina kći ne želi vratiti biološkoj obitelji. Poteškoće koje su naveli biološki roditelji uključuju činjenicu da djeca izbjegavaju komunikaciju s biološkim roditeljima, ne žele ih posjećivati, ne žele se vratiti ocu, „zatvorena su“, više ne vjeruju roditeljima, otuđena su. Jedan je otac htio raskinuti odnos s kćeri kad mu se odbila vratiti, razdvojenost i posao otežavaju odnose, nedostatak pomoći ili potpore.

– Hrvatska – udomiteljska obitelj nema dovoljno razumijevanja za biološke roditelje i ne želi komunicirati s njima. Oni me samo žele diskreditirati i poniziti kako bi zaradili što više novca na račun moje djece; udomiteljici se baš i ne sviđam, ne može me „podnijeti“.

– Poljska – u svojim odgovorima roditelji ukazuju na otežanu i ograničenu komunikaciju s djecom, nesporazume i svađe s udomiteljima, mogućnost viđanja djece isključivo izvan doma udomitelja.

– Rumunjska – nepoznavanje udomiteljske obitelji u koju je dijete smješteno, socijalna radnica odbija organizirati susret majke i djeteta, dijete je premaleno za zbližavanje („posjetili smo ga samo jednom“).

Udomiteljske obitelji. Udomitelji skreću pozornost na sljedeće poteškoće u odnosima bioloških roditelja i djece:

– Austrija – udomitelji ne spominju nikakve poteškoće u odnosima djece i bioloških roditelja.

– Švicarska – udomitelji ne spominju nikakve poteškoće u odnosima djece i bioloških roditelja. Ističu kako neka djeca uopće ne žele komunicirati s roditeljima, a neka su s roditeljima u redovitom kontaktu, provode vrijeme s njima, prespavaju kod njih, očekuju njihov angažman i emocionalnu potporu.

– Njemačka – biološki roditelji povrijedili su djecu, kažnjavali ih, odbijali, susreta više nema, djeca su zanemarena, otac ponekad zbunjuje djecu svojim bijesom i naziva ih pogrđnim imenima, dijete je slomljeno, ima napadaje panike, boluje od ekcema ili migrene, plače, udara samo sebe, čupa si kosu, jedno dijete u početku nije moglo uspostaviti nikakav kontakt s muškarcima, čak ni u prisutnosti udomitelja. Udomitelji kod djece primjećuju probleme nakon susreta s biološkim roditeljima, poput problema sa spavanjem, problema s odabirom predmeta razgovora. Jedna udomiteljica prisjetila se situacije kada je biološka majka iskazala bijes, netrpeljivost i suparništvo zato što je dijete udomiteljicu nazvalo „mama“. Druga je udomiteljica primijetila da je se biološka majka boji. Osim toga, udomitelji kažu kako su biološki roditelji „nestabilni, rastreseni“.

– Hrvatska – udomitelji ne navode primjere poteškoća u odnosima djece i bioloških roditelja.

– Poljska – zbog udaljenosti od djetetova boravišta, susreti s biološkim roditeljima su neredoviti ili djeca izbjegavaju kontakt, „prebacivanje odgovornosti za dijete“ na udomitelje, biološki roditelji odnose se prema udomiteljima kao prema „neprijateljima“, a dijete to osjeća, potiču djecu na zauzimanje buntovnog stava prema udomiteljima.

– Rumunjska – biološki roditelji djeci daju prazna obećanja. Odgovori udomitelja sadržavaju opise dramatičnih događaja: djeca se srame roditelja, njihove odjeće i ponašanja. Biološki roditelji ne sudjeluju u životu najmlađe djece, zbog čega postoji distanca između djece i

roditelja. Jedna udomiteljica smatra da biološki roditelji imaju prevelika prava zbog kojih očekuju da će se djeca vratiti u obitelj, a zapravo ne ulažu dovoljno truda kako bi vratili dijete.

Udomitelji su izrazili svoje mišljenje o biološkim obiteljima i mogućnosti povratka djece u biološku obitelj:

– Njemačka – povremeno se komunikacija s majkom ili ocem održava isključivo uz prisutnost udomitelja. Udomitelji su izrazili sljedeća mišljenja o biološkim obiteljima: biološki roditelji „održavaju dobar odnos s djetetom, ali također uživaju u slobodi koja im je omogućena s obzirom na to da ne odgajaju svoje dijete“, majka gradi novu vezu, udomitelji misle da su biološki roditelji propustili mnoge važne događaje u životu djece.

– Poljska – smještanje djeteta u udomiteljsku obitelj olakšalo je život biološkoj obitelji („život bez odgovornosti“, „ne moraju se brinuti za djecu“).

– Rumunjska – prilikom uvođenja promjena potrebno je uzeti u obzir djetetove interese, u nekim slučajevima povratak obitelji nije moguć, trebalo bi ograničiti kontakt djeteta i biološke obitelji. „Drago mi je što se dijete rjeđe viđa s majkom“, oni se ne moraju brinuti za dijete, „Mislim da su roditelji koji su ostavili dijete u bolnici u boljoj situaciji“. Neki udomitelji također kažu kako nemaju informacija o djetetovim biološkim obiteljima.

Socijalni radnici. Poteškoće u radu s udomiteljima koje su naveli socijalni radnici povezane su sa sljedećim pitanjima:

– u Austriji – kad se pojave problemi s udomljenim djetetom, udomiteljska obitelj se ne obrati socijalnom radniku ili to učini nakon (jako) dugog razdoblja oklijevanja, osim toga, udomitelji nastoje sami riješiti probleme čak i ako im je potrebna pomoć, udomiteljska obitelj ne prenosi informacije o izvornom sustavu trećim osobama (zaštita privatnosti).

– u Švicarskoj – socijalni radnici smatraju da ih udomitelji nepravedno krive za način rada socijalnih službi i primjenu obvezujućih propisa, važno je pridržavati se prava i obveza povezanih s određenom ulogom, udomitelji ne bi trebali preuzeti ulogu roditelja (ali moraju izgraditi blizak odnos s udomljenim djetetom, a to je u stvarnosti teško postići, jer se naklonost,

ljubav i povezanost ne uspostavljaju u skladu s teorijskim načelima; za udomitelje, ali i biološke roditelje, ovo je pitanje često izvor dubokih nesigurnosti);

– u Njemačkoj – ponekad dijete i udomiteljska obitelj uspostave toliko blizak odnos da povratak u biološku obitelj može biti bolan; različite perspektive: biološki roditelji žele da se dijete vrati, udomitelji su povezani s djetetom, te je zbog toga situacija složena; s jedne strane, udomitelji govore o privrženosti i ljubavi prema djetetu, no s druge strane, uspostavljaju odnos s biološkom obitelji djeteta; „status udomljenog djeteta“ duboko pogađa dijete, u nekim slučajevima udomitelji su previše privrženi, „gube svoj privatni život“.

– u Hrvatskoj – poteškoće povezane s nerazumijevanjem sustava socijalne skrbi, npr. kad dijete mora posjećivati loše roditelje koji na njega loše utječu, nedostatak vremena itd.: javljaju se i problemi u vezi s djecom, a udomitelji ih ne znaju riješiti sami.

– u Italiji – udomitelji umanjuju značaj djetetovih problema, plan skrbi ne provodi se uvijek u skladu s dogovorom, ne poštuje se, odluke nadležnih tijela pogrešno su shvaćene.

– u Poljskoj – udomiteljske obitelji ne žele dijeliti informacije o svom životu, „žele biti samostalne“, ponekad se ne pridržavaju smjernica koje im daju socijalni radnici, srodničke obitelji preuzimaju obrasce bioloških obitelji, ako je odnos socijalnog radnika i udomiteljske obitelji previše blizak, teško je objektivno procijeniti situaciju, o djetetu se brinu prabaka i pradjed, informacije se ne prenose, postoje problemi u komunikaciji, udomitelji se žale na socijalne radnike, udomitelji upućuju previše telefonskih poziva povezanih sa, primjerice, intervencijama zbog djetetovog ponašanja;

– u Rumunjskoj – udomitelji se ponekad prema socijalnom radniku odnose „šefovski“ ili se socijalni radnici osjećaju kao da nemaju autoritet, udomitelji su neiskreni i sakrivaju određene probleme.

Problemi u odnosu socijalnih radnika i bioloških obitelji povezani su sa sljedećim pitanjima:

– Austrija – biološka je obitelj nepouzdana, teško ju je procijeniti, ponavljaju se obrasci ponašanja, gotovo da i nema nikakvih strategija rješavanja problema ili buduće perspektive, ne pridržavaju se dogovora o posjetima ili zakazanih sastanaka s nadležnim tijelima, nastoje komunicirati s djetetom neodobrenim kanalima (telefonom nazivaju školu, vrtić itd.), pružaju otpor, nisu otvoreni za razgovor, natjecateljski su nastrojeni, obećavaju djeci da će ih vratiti kući, konzumiraju alkohol, droge, pokazuju djeci kako su oni žrtve.

– Švicarska – potrebno je od biološke obitelji tražiti pojašnjenje o tome što bi oni smatrali kriznom situacijom, biološki roditelji preuzimaju manje odgovornosti, potrebni su im profesionalni pomagači/pravni savjetnici u vezi s udomljenom djecom; neki biološki roditelji suočeni su s teškim situacijama poput psihičkih slomova, pate od ozbiljnih zdravstvenih problema itd., osjećaju se vrlo posramljeno, samopouzdanje im je nisko, nedostaje im energije, beznadni su, ponekad agresivni, bespomoćni. U takvim situacijama odnose se vrlo nemarno i nerealno prema osobnoj obiteljskoj situaciji i nisu skloni suradnji.

– Njemačka – biološki roditelji zauzimaju obrambeni stav, „grade vlastitu stvarnost“, ponašaju se ambivalentno: „mnogo obećavaju, ali ne čine ništa“, zapliću se u laži, ne prihvaćaju situaciju u kojoj ih dijete isključivo posjećuje (prijetu da će raskinuti odnos).

– Hrvatska – poteškoće su povezane s nedostatkom razumijevanja svojih prava i obveza; nedostatkom svijesti o vlastitom ponašanju, problemima u komunikaciji.

– Italija – neuvažavanje pravila plana skrbi za dijete, provokacije upućene udomiteljima, biološki roditelji imaju problema s razumijevanjem uvjeta za djetetov povratak.

– Poljska – duševna bolest roditelja otežava odnos, ravnodušnost, neredovita, nedosljedna komunikacija s djetetom, nespremnost na suradnju u prvom stadiju rada s biološkom obitelji, laganje socijalnim radnicima, verbalna i fizička agresija prema socijalnim radnicima, ovisnosti jačaju agresiju.

– Rumunjska – teško je stupiti u kontakt s biološkim roditeljima, često se sele, sakrivaju, ne razumiju sustav skrbi za djecu i zbog toga je teško ostvariti povratak djece u biološku obitelj.

Problemi u odnosima udomiteljskih i bioloških obitelji koje su zamijetili socijalni radnici odnose se na sljedeća pitanja:

– Austrija – teško se suočiti s raskorakom između potreba udomitelja i bioloških roditelja; poteškoće proizlaze iz nemogućnosti jedne strane da održava ili prekine odnos, svaka strana smatra kako ih ona druga omalovažava jer svaka želi biti „bolja majka“, osuđivanje/podcjenjivanje u slučaju velikih socijalnih razlika i odbijanje koje može biti uzajamno ili ga iskazuje jedna strana. Biološki roditelji žele stalnu i obično intenzivniju komunikaciju s djetetom, više nego što bi to htjeli udomitelji, osjećaju se isključeno i opiru se suradnji, kritiziraju ili kontroliraju udomitelje ili se ne pridržavaju dogovorenih pravila osobne/telefonske komunikacije. S druge strane, neki udomitelji ne odobravaju odnos bioloških roditelja prema djeci i ne podržavaju pravo bioloških roditelja na posjet te ih sabotiraju, primjerice, kada je potrebo dogovoriti mjesto susreta. Socijalni radnici također smatraju kako je potrebno promijeniti način rada: socijalni radnik trebao bi imati (znatno) više vremena za stalnu komunikaciju s udomiteljskom i biološkom obitelji - a ne samo u hitnim situacijama ili u ulozi nadzornog tijela. Socijalni radnik djeluje u ime nadležnih tijela i stoga se ponaša više kao nadzorno tijelo nego kao partner. Imaju veliku ambiciju obavljati svoju dužnost bez ikakvih pogrešaka.

– Švicarska – socijalni radnici svjesni su poteškoća koje proizlaze iz kulturnih razlika između obitelji. Smatraju da je potrebno više raditi na transnacionalnoj razini (s djecom koja su uključena u prekogranična pitanja), moraju rješavati slučajeve međunarodnih dimenzija koji postaju sve složeniji, no oni se za to ne osjećaju spremni.

– Njemačka – biološki roditelji osjećaju se iskorišteno ako je djetetu draže boraviti s udomiteljima, a njih samo želi posjećivati, udomitelji i biološke obitelji imaju različito poimanje dobrobiti djeteta, što izaziva probleme, suparništvo oko djeteta, biološki roditelji smatraju da ih udomitelji omalovažavaju pred djetetom, jedan je otac postavio uvjet „sve ili ništa“, biološke obitelji nemaju povjerenja.

– Hrvatska – udomiteljske obitelji imaju brojna očekivanja od Centra za socijalnu skrb koji ta očekivanja ne može ispuniti; udomitelji bi htjeli veću financijsku potporu i obično zahtijevaju jednokratnu financijsku pomoć; kad je riječ o suradnji s biološkim roditeljima, problem je uglavnom u nedostatku svijesti o vlastitom ponašanju, nespremnosti na promjene; postoji problem u komunikaciji udomitelja i roditelja; biološki roditelji imaju prigovore na ponašanje udomitelja - roditelji se ne pridržavaju odluka suda i dogovora.

– Italija – složeni položaji i stajališta, „svatko zna što je najbolje za dijete“, udomitelji ponekad ne prihvaćaju promjene plana skrbi koje predlažu biološki roditelji, udomitelji smatraju da biološki roditelji neće ispuniti uvjete za povratak djeteta u obitelj, biološki roditelji boje se da će izgubiti dijete, biološki roditelji osjećaju ljutnju i bijes.

– Poljska – biološki roditelji imaju visoka očekivanja od udomiteljskih obitelji. Niski kvocijent inteligencije, a ponekad i bolesti izazivaju probleme u komunikaciji.

– Rumunjska – u mnogo slučajeva djeca ne žele posjećivati biološke roditelje, udomiteljske se obitelji boje romskih obitelji, prema biološkim roditeljima osjećaju bijes i gnjev, osuđuju ih zbog napuštanja svoje djece, udomitelji imaju visoko mišljenje o sebi, postoji suparništvo između obitelji, udomiteljska obitelj ponekad odbija surađivati s biološkom obitelji jer se boje da bi to moglo loše utjecati na dijete.

Sažetak

U trećem odjeljku opisani su problemi u odnosima bioloških i udomiteljskih obitelji te socijalnih radnika koji su spomenuti u intervjuima. Biološki roditelji ukazuju na probleme u suradnji s udomiteljima povezane s izgradnjom uzajamnog povjerenja, u nekim slučajevima biološki roditelji tvrde da im udomiteljske obitelji otežavaju komunikaciju s djetetom.

Udomitelji naglašavaju probleme koje biološki roditelji stvaraju djeci, izazivaju anksioznost i nesigurnost oko povratka u obitelj, natječu se s udomiteljima. Svi ispitanici u intervjuima ocijenili su jedan drugoga. Najvažnija je ocjena u vezi s poteškoćama u međusobnoj komunikaciji i nesigurnosti oko povratka djeteta u biološku obitelj.

Socijalni radnici govore o problemima u suradnji s udomiteljima (poput problema s udomiteljima koji im otvoreno govore o djetetovim problemima u ponašanju tako da umanjuju njihov značaj) te o problemima u suradnji s biološkim obiteljima (njihovom obrambenom ili pasivnom stavu, nespremnosti na sudjelovanje u djetetovu životu, remećenju djetetova razvoja uspostavljanjem kontakta, nepoštovanjem pravnih propisa i roditeljskih dužnosti). Doduše, neke obitelji ispitane u intervjuima nisu se žalile na probleme u odnosima.

4. Oblici pomoći kojima se koriste obitelji i socijalni radnici pri rješavanju problema

Socijalni radnici odgovarali su na pitanje o metodama rješavanja problema utvrđenih u odnosima između obitelji. Socijalni radnici u pojedinim zemljama ukazali su na sljedeće metode:

– Austrija – razgovor i objašnjenje važnosti posjeta biološkoj i udomiteljskoj obitelji, razgovori s biološkim roditeljima radi otkrivanja problema koji im otežava pristup/prihvatanje, prikupljanja informacija u slučaju kad je potrebno postići veći angažman bioloških roditelja, posredovanja i informiranja, planiranja i održavanja vjerskih svečanosti poput, primjerice, krštenja i prve pričesti te dobivanja suglasnosti bioloških roditelja, pružanje usluge

profesionalnog vođenja udomiteljima (npr. dodatna mjera psihoterapije), otvoreno rješavanje problema u grupnoj raspravi uz moderatora i zajedničko traženje strategija rješavanja problema, posredovanje, rasprave s ciljem razjašnjavanja situacija, nadzorni posjeti.

– Švicarska – uspostavljanje suradnje među dionicima na određenom području, uspostavljanje kanala suradnje između vladinih i nevladinih organizacija te između aktera na međuregionalnoj razini. Stjecanje poznanstava sa što više osoba unutar središnjeg tijela, upoznavanje ostalih organizacija koje se bave sličnim aktivnostima, sastavljanje multidisciplinarnih i višetematskih panel-diskusija stručnjaka, pozivanje stručnjaka iz područja prava i pravosuđa. Također predlažu posredovanje, redovne sastanke i razgovore sa stručnim posrednikom/supervizorom, biološki roditelji htjeli bi se uključiti u nadzor udomitelja od početka. Socijalni radnik nastoji ojačati međusobnu empatiju, objasniti okolnosti i sustav u kojem žive kako bi potaknuli međusobno razumijevanje. Ako su biološki roditelji izrazito nepouzdana, održavaju se sastanci s timom za vođenje slučaja, nastoji se pružiti potpora iz više smjerova, u ozbiljnim slučajevima primjenjuju se sankcije (financijske, npr. smanjena pomoć itd.), šalje se povratna informacija sektoru zaduženom za udomitelje.

– Njemačka – redoviti posjeti obiteljima socijalnim radnicima omogućavaju obavještavanje o potrebama unaprijed i rano pružanje potpore, „jasnoća i iskrenost pozitivno utječu na odnos obiju strana“, gradnju mosta između „dvaju svjetova“, objašnjavanje uloga, primanje informacija koje prenose udomitelji, razgovor s djecom o njihovim željama i strahovima, upućivanje na posljedice koje određene odluke mogu imati po dijete, strpljivost, poštovanje, dosljednost i intuicija važni su za napredak situacije, posrednički razgovori, pomoć pri planiranju posjeta.

– Hrvatska – povremene edukacije, suradnja, kućni posjeti (ako vrijeme dopušta), neformalna komunikacija, savjetovanje i objašnjenja, održavanje redovnog kontakta s roditeljima (međutim, kada je dijete smješteno u skrb, oni više nisu voljni surađivati), timski sastanci.

– Italija – socijalni radnici uvjeravaju biološke roditelje kako je potrebno nastaviti suradnju i upoznati se s mišljenjem druge strane, unose toplinu u međusobne odnose, objašnjavaju sadržaj plana skrbi, u odnose uključuju sud ili supervizora.

– Poljska – utvrđivanje pravila suradnje s obiteljima, razgovor o problemima, poboljšanje vještina socijalnih radnika (komunikacijske vještine, razumijevanje emocija), sudjelovanje u edukacijama (stjecanje znanja o problemima poput hiperaktivnosti djeteta), članstvo u interdisciplinarnim timovima, razgovor s kolegama

– Rumunjska – sastanci, savjetovanje, pružanje pomoći udomiteljima kako bi razumjeli djetetovo pravo na poznavanje i susrete s biološkim roditeljima, pravilna priprema susreta obitelji i djece, aktivno sudjelovanje u susretima, olakšavanje razgovora, ohrabrivanje udomitelja kako bi prihvatili činjenicu da djeca određeno vrijeme provode s biološkim obiteljima, upozoravanje udomitelja na to da ne bi trebali ružno govoriti o Romima u djetetovoj prisutnosti, održavanje edukacija za udomitelje.

Udomiteljske obitelji mogu se služiti formalnim i neformalnim oblicima pomoći. Formalni oblici pomoći koje su udomiteljske obitelji iz pojedinih zemalja spominjali uključuju:

– Austrija – udruga udomitelja i savjetovalište za udomitelje, okrugli stol udomitelja, potpora udomiteljima koju pruža organizacija JaW (*Jugend am Werk*) i rana intervencija, edukacije, socijalni radnici, tim IJB (*International Junior Branch*, Međunarodni ogranak mladih) u vrtiću i potpora poslodavca. Očekuju više komunikacije s nadležnim tijelima na zahtjev, potporu nadležnih tijela pri rješavanju problema i vjeruju da je zaštita putem socijalnog osiguranja pozitivan korak.

– Švicarska – Služba za socijalnu zaštitu obitelji, Centar podrške za obitelji (savjetovanje, psihološka potpora, medicinska pomoć, financijska potpora), nevladine udruge (savjetovanje i psihološka pomoć, edukacije, psihosocijalno savjetovanje, osobno profesionalno vodstvo, vršnjačke grupe za samopomoć), socijalni radnici/voditelji slučaja (pomoć), obrazovne ustanove (npr. škole), zaklade, društvena mreža (prijatelji, bliski članovi obitelji), crkva ili zajednica (duhovna potpora).

– Njemačka – socijalni radnici iz centara za udomiteljsku skrb, predstavnik iz službe za specijalnu pedagogiju, supervizor zdravstvene skrbi, rana intervencija specijalne pedagogije

– Hrvatska – Centar za socijalnu skrb, socijalni radnici, bolnice i logopedi

– Italija – suradnja s Centrom za udomiteljstvo, Centrom za usvajanje i skrb, Regionalni centar podrške za obitelji

– Poljska – lokalni centri za socijalnu skrb (potpora psihologa, pedagoga, koordinatora za smještanje u srodničku skrb), centri za psihološko i pedagoško savjetovanje, Centar za potporu u ranom razvoju u školi i obrazovnom centru za osobe s posebnim potrebama, Crkva

– Rumunjska – djelatnici Službe, liječnici, fizioterapeuti u slučaju problema s tjelesnim razvojem, vrtići. Potrebno je napomenuti da se nekoliko ispitanih udomiteljskih obitelji iz Rumunjske ne koristi formalnim oblicima pomoći. Prema njihovu mišljenju, od njih nema koristi, „škola ne pruža potporu niti tolerantno okruženje“, „škola pokušava pomoći, ali uzaludno“.

Udomiteljske obitelji dobivaju neformalnu pomoć od vlastitih obitelji, supruga, roditelja, djece, braće i sestara te daljnjih rođaka. Osim toga, spominju susjede (Rumunjska), partnere, prijatelje (Njemačka, Švicarska). Jedna je udomiteljica dodala da „promišljanje o vlastitim iskustvima pomaže“.

Biološki roditelji koriste se formalnim oblicima pomoći koju pružaju nevladine udruge, domovi za djecu, lokalni centri za socijalnu skrb (Poljska), psiholozi, terapeuti, fizioterapeuti, skupina za vođenje slučaja (Švicarska), Služba (Rumunjska), Centar za socijalnu skrb (Hrvatska) udruga *Pomoc Rodzinie i Dzieciom* (koja pomaže majkama koje skrbe o maloj djeci), babice, dobrotvorne udruge (pokloni za Božić, financijska potpora), obiteljski liječnici, psihijatrijska skrb, socijalni radnik koji je pomogao shvatiti da se dijete promijenilo (Njemačka), terenski radnici i edukatori (edukacije za posao), služba za socijalnu zaštitu mladih (fleksibilna pomoć), savjetovanje (savjetovanje roditelja, savjetovanje o ovisnostima), asistent zaštitnog nadzora uz uvjetnu osudu i detoksifikacija (Austrija), Crkva (Njemačka).

Svi ispitani roditelji (majke) iz Italije naglasili su kako se ne koriste institucionalnom pomoći: tri obitelji iz Rumunjske (majka ne zna gdje bi mogla potražiti pomoć, nikad nismo tražili pomoć, samo informacije), jedna biološka obitelj iz Njemačke.

Biološke obitelji dobivaju neformalnu pomoć od roditelja, susjeda, prijatelja, udomiteljskih obitelji, djedova i baka, partnera i djece. Neki biološki roditelji mogu računati na partnera ili oca djeteta, ako nije alkoholičar i nije nasilan. Također spominju druge važne osobe („udomiteljica mi je jako puno pomagala“) i skupine (sastanci majki, „gradski dnevni boravak“). Jedna majka iz Rumunjske naglašava kako je dugo bila samostalna, od nikoga ne traži pomoć, ali joj je majka jako bolesna i ne može ništa od nje tražiti. Svi biološki roditelji iz Hrvatske rekli su kako ne dobivaju neformalnu potporu od bliskih osoba (uglavnom su mislili na financijsku potporu).

Biološki roditelji ukazuju na svoja očekivanja koja se odnose na pomoć oko povratka djeteta. Osim očekivanja povezanih s materijalnim i financijskim uvjetima i zaposlenjem, ističu mogućnost poboljšanja vlastitih roditeljskih vještina i snalažljivosti (Poljska), očekuju više mogućnosti za susret i razgovor o različitim problemima, savjetovanje u vezi s obrazovanjem djece, potporu u stvaranju povoljnih životnih uvjeta, npr. traženju stana, majčinom završetku studija (Njemačka). Odgovori roditelja pokazuju i kako oni smatraju da nije potrebno učiniti više ništa i da moraju čekati odluku suda (Rumunjska).

Sažetak

Analiza oblika potpore kojima se koriste obitelji i socijalni radnici prilikom prevladavanja problema pokazuje kako se biološke obitelji koje žele povratak djeteta u obitelj koriste neformalnom potporom (iako neke od njih ne mogu računati na potporu rodbine), ali nemaju dovoljno informacija o institucionalnoj pomoći i stoga se ne koriste svim dostupnim mogućnostima. Udomiteljske obitelji ističu suradnju sa socijalnim radnicim i različitim institucijama (npr. radi mogućnosti edukacije, socijalnog osiguranja), ali dragocjena im je i

neformalna potpora. Za vrijeme intervjua također je zabilježeno da se neke udomiteljske obitelji ne koriste nikakvim oblikom potpore.

Socijalni radnici obavljaju aktivnosti koje je jedan od njih prikladno opisao kao gradnju mostova između „dvaju svjetova“, između biološke i udomiteljske obitelji, i to pružanjem uvjeta za suradnju, komunikaciju, posredničke razgovore. Socijalni radnici upućuju na to da im je za pružanje potpore obiteljima potrebno stalna izobrazba, sudjelovanje u edukacijama, obukama, radionicama.

5. Suradnja obitelji i socijalnih radnika - moguće promjene

U ovom odjeljku izvješća navedena su očekivanja i moguće promjene u suradnji obitelji i socijalnih radnika iz perspektive socijalnih radnika.

Prema mišljenju socijalnih radnika, neka pitanja koja se odnose na suradnju s biološkim obiteljima zahtijevaju promjene. Socijalni radnici davali su sljedeće odgovore:

– Austrija – biološki roditelji ponekad izražavaju potrebu za potpunim raskidom odnosa sa socijalnim radnikom, što otežava suradnju, i „važno je pokazati im sve svoje snage, očuvati ulogu roditelja”.

– Švicarska – potrebno je više vremena za stvarnu potporu, gotovo i nema vremena za prenošenje neformalnih informacija, a to je važno za izgradnju povjerenja i održivo pružanje potpore; potrebno je osigurati više edukacija za roditelje, transparentnosti, socijalni radnici htjeli bi doprijeti do bioloških roditelja putem službi, žele postati pouzdani partneri.

– Njemačka – pomoć pri organizaciji susreta s udomiteljima, ispunjavanje očekivanja bioloških obitelji u vezi s prenošenjem informacija o djetetovu razvoju, sudjelovanje u postupku donošenja odluka o djetetu, posredništvo unutar obitelji

– Hrvatska – nespремnost bioloških roditelja na promjene ponašanja i prebacivanje krivnje na druge, nedostatak razumijevanja s njihove strane, potrebno je više angažmana, trebali bi redovito komunicirati s djecom i posjećivati ih.

– Italija – više vremena za rad s pojedinim obiteljima, pružanje potpore pri ispunjavanju obveza i obavljanju roditeljskih dužnosti prema djeci

– Poljska – mogućnost susreta obitelji „na neutralnom terenu“, povećanje učestalosti susreta (to doprinosi boljem pružanju potpore obitelji i poboljšava učinkovitost rada s njima), podupiranje biološke obitelji prilikom pripreme za suradnju sa socijalnim radnicima

– Rumunjska – više sastanaka s biološkim obiteljima, bolja organizacija rada socijalnih radnika kako ne bi morali prelaziti velike udaljenosti radi sastanka s obitelji, usađivanje vrijednosti biološkim obiteljima kao što su lijepo ponašanje prema djeci, iskrenost, ispunjavanje obećanja, odgovornost, pružanje mogućnosti za usvajanje ili održavanje komunikacije s njima.

Prema mišljenju socijalnih radnika, neki problemi povezani sa suradnjom s udomiteljskim obiteljima također zahtijevaju promjene. U svojim su odgovornima istaknuli:

– Austrija – osnovne informacije prije preuzimanja djeteta, jasnu strukturu odnosa s biološkim roditeljima, sigurnosne mreže, jasnu raspodjelu uloga.

– Švicarska – konzervativni zakonodavci i dalje vjeruju kako je ponovno okupljanje obitelji najbolje rješenje, a oni ujedno određuju kolika će se financijska potpora dodijeliti udomiteljima. Za socijalne radnike to predstavlja izvor frustracija i obeshrabrenja, no zasad su to granice unutar kojih su prisiljeni djelovati. Dužnost je socijalnog radnika povezivati različite strane. Više dokumentacije, jasni, transparentni dogovori, redovito profesionalno vođenje za udomitelje.

– Njemačka – održavanje djetetove povezanosti s kulturnim porijeklom i biološkom obitelji, potpora u oblikovanju odnosa udomitelja i djece, suradnja s osobom za kontakt u slučaju problema ili pitanja, posredništvo u slučajevima kada akteri žele rješavati probleme, objašnjavanje uloga pojedinih osoba (udomitelja, skrbnika, biološke obitelji) u postupku donošenja odluka, zauzimanje ljubaznog stava prema biološkim roditeljima (neki udomitelji

navode da ne žele vlastito dijete, ali će udomljavati djecu koliko god je to potrebno), više vremena za susrete koji bi trebali biti intenzivniji, udomitelji očekuju informacije koje će im razjasniti djetetovu traumu.

– Hrvatska – potrebno je promijeniti očekivanja od udomitelja te, ako je moguće, izmijeniti zakon o udomiteljstvu.

– Italija – primjerena skrb za dijete, praćenje plana, promjena načina razmišljanja o biološkoj obitelji, pomaganje udomiteljima pri poistovjećivanju s djetetovom situacijom

– Poljska – aktivnije djelovanje udomitelja putem sudjelovanja u edukacijama, veća spremnost na promjene i rješavanje problema, bolji protok informacija, intenzivnija suradnja s udomiteljskom obitelji usmjerena na djetetov povratak u biološku obitelj, sprječavanje „sagorijevanja“, povlačenje jasnih granica u suradnji s udomiteljima

– Rumunjska – bolja komunikacija, povjerenje, udomitelji trebaju odgajati dijete što bolje mogu, više razgovora o problemima djece, iskrenost, otvorenost za probleme djece, udomitelji trebaju djetetu posvetiti više pažnje, više razgovora o biološkoj obitelji, više posjeta socijalnih radnika udomiteljskoj i biološkoj obitelji, više susreta djece i bioloških roditelja, promjena odnosa obitelji („šefovskog“) prema socijalnim radnicima, udomitelji se ne bi trebali bojati socijalnih radnika koji su „prijatelji, a ne šefovi“, više skupina za samopomoć namijenjenih udomiteljima.

Prema mišljenju socijalnih radnika, uvjeti za uspješnu suradnju udomiteljskih obitelji, bioloških obitelji i socijalnih radnika su sljedeći:

– Austrija – međusobno razumijevanje, jasna pravila komunikacije (svi uključeni akteri trebaju biti jasno informirani o tome tko je prisutan i koje su im funkcije); posebne informacije često pomažu promijeniti stavove; informacije o djetetu i trenutnim životnim uvjetima ili odgovori na pitanja roditelja često doprinose ublažavanju neprijateljskog stava; dijete shvaća da je zaštićeno; suradnja s izvornim sustavom je nužna za kvalitetnu skrb izvan obitelji za dijete u udomiteljskoj obitelji. Aspekt suradnje s roditeljima koji se odnosi na njihove želje i ciljeve ne smije biti zanemaren jer to će/može izravno utjecati na dobrobit djeteta; razumijevanje biološke

obitelji uz pomoć udomitelja (posredništvo), više sigurnosti za udomitelje (nadzorni posjeti); smanjenje strahova i briga (savjetovanje za udomitelje); kada osjete da su njihove potrebe prihvaćene, lakše se povuku u pozadinu (savjetovanje za biološku obitelj).

– Švicarska – socijalni radnici smatraju da suradnja između obitelji ovisi o angažmanu obitelji, djeci i radu sa stručnjacima: potrebno je stvoriti više mogućnosti i platformi kako bi socijalni radnik, pravnici i suci mogli razmjenjivati ideje, dijeliti stručne spoznaje i istraživati najbolje prakse i potencijalna rješenja problema. Prilikom provedbe edukacije za socijalne radnike trebalo bi uključiti predstavnike pravne struke i obrnuto. Kad se prikupljaju resursi na temu zaštite djece, sve skupine trebale bi primiti jednake informacije, čak i ako su isporuka informacija i pojedinosti prilagođene specifičnoj ulozi i odgovornostima svakog dionika, komunikacijskim vještinama svih strana. Potrebno je više razumijevanja i poštovanja prema životnoj situaciji svakog aktera.

– Njemačka – bilo bi savršeno kad bi odrasli zauzeli jednu te istu perspektivu kad je u pitanju skrb za djecu, potrebni su redoviti susreti svih strana, zajedničko sastavljanje pravila suradnje, plan suradnje, uzajamno uvažavanje i poštovanje, dosljedno ostvarivanje zajedničkih ciljeva, dijeljenje informacija, svaka bi strana trebala razviti sposobnost preispitivanja vlastitog stajališta ako dođe do promjene, suradnja s različitim institucijama, supervizije, promjene sustava skrbi, jasan okvir djelovanja, skrb za sigurnost djeteta, potpora promjenama životnih uvjeta biološke obitelji, razvoj uzajamnog prihvaćanja udomitelja i bioloških obitelji i kontinuirani rad socijalnog radnika s dodijeljenom obitelji (bez promjene socijalnog radnika koji se brine za obitelj).

– Hrvatska – više vremena za superviziju i pripremu udomitelja, pripremu djeteta, prvi kontakt, susrete i provođenje više vremena s djetetom, osiguranje uvjeta u Centru za socijalnu skrb; primjereni standardni, mobilnost, dostupnost stručnjaka, stalna mogućnost supervizije udomitelja i stručnog osoblja te dodatne edukacije.

– Italija – plan udomiteljske skrbi trebao bi biti poznat svim uključenim stranama, stvarni angažman svih strana u njegovoj pripremi, pozorno uvažavanje djetetovih potreba,

zajednički ciljevi u skrbi za dijete, jasna raspodjela zadataka, uključujući zadatke socijalnih radnika koji pomažu udomiteljskim i biološkim obiteljima.

– Poljska – neutralno mjesto susreta udomiteljskih i bioloških obitelji, oblikovanje spremnosti na suradnju, pozitivan stav za vrijeme suradnje, prepoznavanje problema, davanje druge šanse roditeljima, sposobnost komunikacije, otvorenost svih strana, dijeljenje informacija između socijalnih radnika koji surađuju s udomiteljskim i biološkim obiteljima, susreti interdisciplinarnog tima.

– Rumunjska – veći broj susreta svih strana - socijalnih radnika, udomiteljskih obitelji, bioloških obitelji i djece, očekivanja socijalnih radnika od radnih uvjeta (više vremena za svaki slučaj, manje dokumentacije itd.).

Sažetak

U svojim odgovorima socijalni radnici navode kako je moguće preobraziti suradnju obitelji i socijalnih radnika. Njihovi prijedlozi koji se tiču suradnje s biološkim obiteljima uključuju pitanje dodatnog vremena koje socijalni radnik može posvetiti jednoj biološkoj obitelji, jasno određene zadatke koje bi biološka obitelj trebala obavljati u vezi sa svojim djetetom, pružanje potpore biološkim roditeljima kako bi ostali aktivni i prisutni u životu djeteta smještenog u udomiteljsku skrb, neutraliziranje poremećaja u odnosima s djetetom koje izazivaju biološki roditelji. Njihovi prijedlozi koji se tiču suradnje s udomiteljskim obiteljima povezani su s pružanjem što potpunijih informacija o djetetu i njegovoj obiteljskoj situaciji udomiteljima - dijagnoze koja će omogućiti primjerenu potporu za dijete. Istaknuto je kako je potrebno udomiteljima pružiti potporu pri oblikovanju svojeg stava prema biološkim roditeljima (prihvatanje drugačijega, različitih vrijednosti), te pri sprječavanju „sagorijevanja“.

Prilikom razgovora o problemima u suradnju s udomiteljskim obiteljima, socijalni radnici također su spomenuli mogućnost dobivanja potpore putem edukacija, radionica te dostupne

psihološke, edukacijske, pravne i medicinske pomoći. Naglašena je mogućnost stalnog rada na poboljšanju komunikacijskih vještina, pregovaranju o različitim rješenjima i posredovanju.

6. Preporuke za primjenu

U posljednjem odjeljku izvješća navedene su preporuke za daljnje stadije projekta FALEFOS - radionice s udomiteljima, biološkim roditeljima i socijalnim radnicima, kao i upute za osobe koje čije je djelovanje usmjereno na udomljenu djecu. Projekt FALEFOS omogućava skretanje pozornosti aktera uključenih u njegovu provedbu na probleme djece i njihovih obitelji u trenutku kada su djeca već smještena u udomiteljske obitelji. U svjetlu podataka o dosadašnjoj suradnji i povezanim problemima, očekivanjima udomitelja, bioloških udomitelja i socijalnih radnika, prijedlozima za promjene spomenutima tijekom pojedinačnih intervjuja i fokusnih grupa, sljedeće bi teme mogle predstavljati nadahnuće za daljnje aktivnosti:

- individualni pristup problematici pojedinog djeteta i njegove biološke obitelji kako bi se dobila realna slika mogućnosti održavanja odnosa djeteta i bioloških roditelja, mogućnosti povratka djeteta u biološku obitelj (npr. radionica za socijalne radnike i udomitelje o prepoznavanju mogućnosti i pružanju podrške biološkim roditeljima pri održavanju odnosa s djetetom smještenim u udomiteljsku skrb)
- pristup povratku djeteta u biološku obitelj kao procesu, iz perspektive djetetovih odnosa s udomiteljskom obitelji i obnove odnosa s biološkom obitelji (npr. radionica za socijalne radnike i udomitelje o složenosti primarne socijalizacije, djetetovoj uključenosti u raznolike i dvoznačne društvene odnose)
- Plan/projekt pomoći udomljenom djetetu mora biti suradnički projekt u koji će biti uključeni svi akteri - udomitelji, biološki roditelji, djeca i socijalni radnici. Za vrijeme sastanaka može se/potrebno je razgovarati, dogovarati, pregovarati, poštovati pravila suradnje, odgovornosti i odnos prema njima, prepoznati potrebe/očekivanja, zajednički tražiti rješenja. Stoga je potreban

fizički prostor koji obiteljima i djeci predstavlja neutralan teren, kao i vrijeme (redovno) održavanja sastanaka (radionice za sve kategorije aktera - obitelji, socijalne radnike - o planu pomoći udomljenom djetetu, radionice za socijalne radnike o pružanju potpore biološkim roditeljima i udomiteljima pri uspostavljanju i održavanju suradnje usmjerene na udomljenu djecu).

– obavještavanje djeteta o svim važnim pitanjima u vezi s njegovim/njezinim smještanjem u udomiteljsku skrb, čak i ako se radi o maloj djeci (usp. stajališta F. Dolto, E. Pikler); to djeci omogućava da upoznaju ciljanu udomiteljsku obitelj, ako je to moguće, u prisutnosti biološkog roditelja (radionice za biološke roditelje o prepoznavanju vlastite problematike i problematike djece i udomiteljskih obitelji, kako bi mogli donijeti odluku o smještanju djeteta u udomiteljsku obitelj)

– oblikovanje interpersonalnih vještina svih kategorija aktera - ciljanih skupina projekta FALEFOS; uključujući oblikovanje njihove sposobnosti razgovora, upoznavanje pravila komunikacije između članova obitelji, unutar obitelji, između socijalnih radnika i obitelji, te s djetetom (radionice za roditelje i socijalne radnike o interpersonalnoj komunikaciji i vođenju razgovora)

– Pitanje privremenog trajanja udomiteljske skrbi u udomiteljskoj obitelji može se drugačije opisati u svakoj od partnerskih zemalja projekta FALEFOS. Povratak djeteta u biološku obitelj problem je koji se razmatra pojedinačno, tj. razmatra se je li djetetov povratak u biološku obitelj moguć ili nije. Uvijek je prisutno pitanje prošlosti biološke obitelji, identiteta djece i „korijena“ s kojima se imaju pravo upoznati (radionice o razgovoru s djecom o biološkim roditeljima).

– Biološki roditelji, poput djece, imaju potrebu i pravo na održavanje odnosa (primjerice, radionice za biološke roditelje o raznolikim i ponekad složenim manifestacijama razvojnih poremećaja djeteta, njihovim uzrocima, mogućnosti bioloških roditelja za razumijevanje i pružanje potpore djetetu, radionice na kojima bi ih se informiralo o njihovim pravima i dužnostima).

- pružanje potpore udomiteljskim obiteljima koje pomažu biološkim roditeljima (radionice za udomitelje o mogućnostima i preprekama u komunikaciji s biološkim roditeljima koji imaju brojne probleme, o vrijednostima u odnosima s biološkim roditeljima)
- pružanje potpore udomiteljima pri prepoznavanju problema povezanih s aktivnostima u sklopu uloge udomitelja (radionice o osjećaju svemogućnosti, gubitku privatnog života, stajalištu da je „sve za dobrobit djece“, „gubitku“ biološke djece udomitelja), vlastiti doprinos udomitelja temama koje se obrađuju na edukacijama
- podupiranje međusobne suradnje socijalnih radnika koji rade s različitim kategorijama obitelji - biološkim i udomiteljskim
- analiza multikulture naravi udomiteljskih obitelji, njihovih odnosa s djecom i njihovom biološkom obitelji.

U fokusnim grupama izneseni su neki prijedlozi koji bi mogli upotpuniti preporuke za praksu koje se odnose na suradnju obitelji i socijalnih radnika. U nastavku su navedeni prijedlozi:

- za vrijeme djetetova boravka u udomiteljskoj obitelji biološke obitelji treba podupirati i osnaživati. Tada dijete može ponovno uspostaviti kontakt s biološkim roditeljima, kako bi se istaknuo autoritet roditelja i njihova odgovornost prema djetetu i roditeljstvu (npr. radionice namijenjene analiziranju mogućnosti sudjelovanja bioloških roditelja u obavljanju nekih roditeljskih dužnosti, svakodnevnim aktivnostima kojima bi podržali dijete smješteno u udomiteljsku skrb).

- Suradnja biološke i udomiteljske obitelji sa socijalnim radnicima problematična je ako svaka strana djelatnog trokuta ima drugačija očekivanja. Dobra metoda pružanja potpore svim akterima može biti okupljanje skupina za samopomoć i učenje iz međusobnih iskustava (npr. radionice namijenjene razvoju sposobnosti uspostavljanja takve skupine i održavanja njezine aktivnosti).

- Suradnju roditelja i socijalnih radnika mogu podržati stručnjaci (poput psihologa, psihijatar, savjetovatelja), koji bi radili u skupinama i pojedinačno.

- Specijalizirane edukacije za udomitelje potrebne su kako bi znali reagirati na promjenjive potrebe djece suočene sa sve većim brojem problema (npr. rizicima povezanim s psuoaktivnim drogama).
- Dobar je postupak smjestiti dijete u udomiteljsku obitelj koja stanuje u blizini mjesta stanovanja bioloških roditelja.
- Nužno je udomiteljima prenijeti potpune informacije o djetetu i njegovoj/njezinoj problematici.
- Zahtjevi koji se postavljaju biološkim roditeljima kao uvjeti za povratak djeteta trebaju biti jasni.
- Potrebno je primjereno i pravovremeno prenijeti udomljenoj djeci/mladima sve relevantne informacije o postupku udomljavanja.
- Kulturni raskorak otežava situaciju. Da bi suradnja bila uspješna potrebno je poštovati i prihvatiti kulturne, društvene i ekonomske razlike udomitelja i roditelja. U odnosima udomitelja, bioloških roditelja i socijalnih radnika poštovanje je vrijednost koja se ne može dovoljno naglasiti.

Projekt FALEFOS dobra je prigoda za uspostavljanje dodatne suradnje bioloških roditelja, udomitelja i socijalnih radnika te uključivanje tih aktera u daljnje stadije projekta i organizaciju redovitih susreta s njima. Temeljna su pitanja kojima bi se trebalo baviti na radionicama: odnos triju različitih kategorija aktera udomiteljske skrbi (osobito bioloških roditelja i udomitelja) i kako ga poboljšati, komunikacija između različitih strana, empatija, vještine rješavanja nesuglasica, pristupi za promjenu perspektive i kreativnost u okviru udomiteljske skrbi, praktični zadaci, savjeti, prostor za razmjenu iskustava i mišljenja, uz posebnu usredotočenost na biološke roditelje. Radionice ne bi trebale biti previše usmjerene na teoriju, nego bi trebale sadržavati praktičnu metodologiju.

Popis predloženih radionica ostaje otvoren. Pažljivo čitanje završnog izvješća, izvješća o fokusnim grupama i analize sekundarnih izvora koje su sastavili pojedini partneri može nadahnuti brojne zanimljive prijedloge.

Prilog

Tablica 1. Sociodemografske značajke obitelji koje su sudjelovale u pojedinačnim intervjuima u različitim zemljama

Kategorije	Sociodemografske značajke	Broj obitelji						
		AT	CH	DE	HR	IT	PL	RO
Udomiteljska obitelj Vrsta udomiteljske obitelji	Srodnička	1				1	1	
	Nesrodnička	1	3	3	5		2	
	- profesionalna		1		1			
	- specijalizirana	3	1			1		5
	- s više djece					3	1	
	- povremena skrb						2	
	- nesrodnička, neprofesionalna				2			
	- udomiteljska obitelj s funkcijom skloništa za djecu		2					
- Drugo								
Koliko se dugo obitelj bavi udomiteljstvom	- 1-4 godine	1	4	3	2	2		1
	- 5-8 godina	1		1		1	2	
	- 9-12 godina	3	1	1	3	1		1
	- 13 godina ili više							3
Bračni status udomitelja	- Samohrano roditeljstvo	1					2	1
	- Brak	4	5	4		4	3	4
	- Neformalna veza			1				

Biološka djeca udomitelja	Nijedno		2				1	
	Ne žive s udomiteljima		2			3	3	
	Žive s udomiteljima		1	6		3	4	1
	Dob biološke djece							
	- 0-5 godina							
	- 6-11 godina			2		3	1	1
	- 12-17 godina	1	1	5			2	1
	- 18 godina ili više	3	2		3		3	3
Broj udomljene djece u obitelji	- 1 dijete	2	1	3		4	2	
	- 2 djece	3		2		1	2	2
	- 3 djece				1			1
	- 4 djece		4				1	2
	Dob djeteta							
	Dječaci							
	- 0-5 godina		1	3				1
	- 6-11 godina	3	2		1	1	2	3
	- 12-17 godina				1		2	2
	Djevojčice							
	- 0-5 godina		1	1				4
	- 6-11 godina	2	2	2				2
- 12-17 godina	1		1	1			3	
Broj djece koja su se vratila biološkim roditeljima				1		4		
Broj posvojene djece/djece koja čekaju posvajanje (RO)			1				3	
Dob udomitelja	Majke							
	- 25-35 godina						1	

	- 36-45 godina	1						1
	- 46-55 godina	3						1
	- 56 godina ili više							
	Očevi							
	- 25-35 godina							
	- 36-45 godina							
	- 46-55 godina							
	- 56 godina ili više	1						1
<u>Biološka obitelj</u> Broj djece smještene u udomiteljsku obitelj	- 1 dijete				3	4	3	5
	- 2 djece				1	1	1	1
	- 3 djece				1		1	
	- 4 djece				1			
Bračni status bioloških roditelja	Majke	4	2		3	5		2
	- samohrane majke							
	- u braku		2		1		3	
	- neformalna veza	1					1	3
	Očevi							
	- samohrani očevi							
- u braku				1		1	1	
- neformalna veza		1						
Broj djece u obitelji	- 1 dijete	1	1		1		2	1
	- 2 djece	2	2					
	- 3 djece		1		2		1	
	- 4-5 djece				2		2	2

	- 6-8 djece							1
Ostale osobe koje žive s biološkom obitelji	Djedovi i bake, partnerova djeca, unuci itd.	1	1					2
Dob bioloških roditelja	Majke - 19-24 godina							1
	- 25-35 godina					3		1
	- 36-45 godina					1		1
	- 46-55 godina							
	- 56 godina ili više							
	Očevi - 25-35 godina							
	- 36-45 godina							1
	- 46-55 godina							
	- 56 godina ili više						1	